

Doelstelling 2 Verantwoordelijk beheer van de natuurlijke rijkdommen

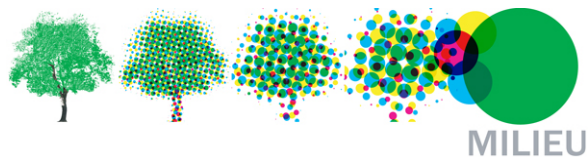
Het beheer van de natuurlijke rijkdommen op wereldschaal is vandaag echt onhoudbaar geworden. Dit is een alarmerende vaststelling. Een aantal gegevens zijn het waard om te worden aan herinnerd.

- De mens verbruikt vandaag 50 % meer natuurlijke rijkdommen dan slechts 30 jaar geleden, met circa 60 miljard ton grondstoffen per jaar;
- De bevolking van de rijkste landen verbruiken tot 10 keer meer natuurlijke rijkdommen per inwoner dan die van de arme landen. Een Europeaan verbruikt bijvoorbeeld 43 kg hulpbronnen per dag, tegen 10 kg voor een Afrikaan.

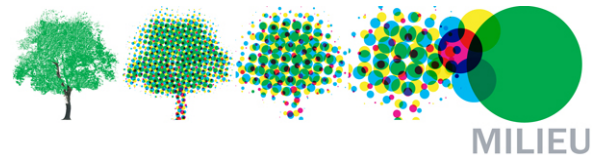
De impact van dit onverantwoordelijk verbruik op de toekomst van ons ecosysteem en op het leven van de toekomstige generaties kondigt zich als doorslaggevend aan. Bovendien laat de groei van de wereldbevolking ons geen andere keuze dan op zoek te gaan naar een redelijker wijze van beheer van de natuurlijke rijkdommen, of het nu gaat om water, energie, grond, voedsel enzovoort. Europa is vandaag één van de hoofdverantwoordelijken voor deze overconsumptie. De Stad Brussel ligt centraal in Europa en moet het voorbeeld geven. De tweede grote doelstelling van de Agenda 21 heeft dus betrekking op het responsabiliseren van de Stad in het beheer van de natuurlijke rijkdommen en brengt alle acties samen die tot doel hebben:

- De **biodiversiteit** te beschermen of zelfs opnieuw in te voeren en het aanbod aan **groene ruimten** in een stedelijk milieu te versterken;
- Het beleid van de Stad voort te zetten dat gericht is op permanente monitoring en een geleidelijke vermindering van het verbruik van **water** en **energie** en tevens andere **alternatieve energiebronnen** te onderzoeken;

***Verantwoordelijk beheer
van de natuurlijke rijkdommen***

- De grote massa **afval** die het resultaat is van de verschillende activiteiten en diensten van de Stad te verminderen, te hergebruiken en zoveel mogelijk te recycleren;
- De inspanningen die de Stad levert in de drie hierboven vermelde domeinen te erkennen en te valoriseren.

2.1 BIODIVERSITEIT EN GROENE RUIMTEN

Er zijn in Brussel veel en gevarieerde groene ruimten. Terwijl hun eerste functie sociaal blijft, als plaats voor ontspanning en recreatie, is hun ecologische dimensie van wezenlijk belang voor de kwaliteit van de stedelijke ruimten. De Stad en het OCMW willen dus het al aangevatte beleid van bescherming, herwaardering en ontwikkeling van de groene ruimten voortzetten teneinde hun biologische waarde te beschermen, te restaureren of uit te breiden. Deze acties zijn van primordiaal belang voor een Brussels ecosysteem dat constant onder druk staat als gevolg van de concentratie van personen en activiteiten. De Stad en het OCMW beschikken over meerdere actiemiddelen om daar iets aan te doen. Naast gerichte interventies van onderhoud en beheer met betrekking tot de ruimten zelf kunnen de lokale overheden meer bepaald gebruik maken van passende reglementaire maatregelen en van een toegenomen bewustmaking van de bewoners en gebruikers van de diensten van de Stad.

Actiedomein : Biodiversiteit en groene ruimten

ACTIE 2.1.01 BEHEREN VAN GROENE RUIMTEN OP VERSCHILLENDE WIJZE

De context, het einddoel en de actie

« Een verschillend beheer » is een nieuwe trend in het beheer van groene ruimten. Meer in overeenstemming met het actuele streven, gaat het verschillend beheer de weddenschap aan met haar omgeving onder de vorm van een respectvol beheer en zonder verlies van de kwaliteit . Tevens wordt tuinbouwkunde volledig in vraag gesteld, echter zonder deze te verbannen. Het principe is dat voor elke groene ruimte de meest adequate beheermethode wordt toegepast, rekening houdend met het gebruik ervan en de situering.... Voor sommigen is een intensief beheer aangewezen, terwijl voor anderen een uitwendig beheer aangewezen is. Op gemeentelijk vlak zal deze wijze van beheer het type van groene ruimte bepalen, de biodiversiteit bevorderen en het gebruik van schadelijke producten verminderen.

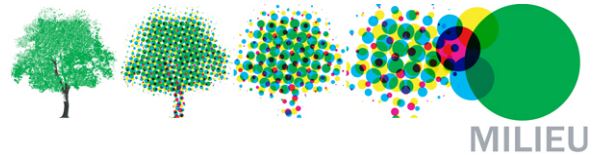
Bij « een verschillend beheer » kies men zelf de plaatsen waar men de biodiversiteit wil begunstigen, bijvoorbeeld door het gras slechts één of twee maal jaarlijks te hooien, door aangepaste planten soorten te gebruiken aangepast aan de lokale condities en dit eerder dan tuinbouw soorten die meer water of verzorging vragen. Men gaat eerder beroep doen op de kennis dan op het gebruik van pesticiden om planten te verzorgen. Ook gaat men meer doordacht overgaan bij het aanplanten van groene ruimten, om latere problemen tijdens de onderhoudsfase te voorkomen zoals bomen te dicht bij elkaar planten, of te dicht bij gebouwen en elektrische bedradingen.

<http://www.adalia.be/vpage.php?id=125>

Met zo een vorm van beheer, kunnen bepaalde principes van verschillend beheer ook worden toegepast door particulieren.

In het kader van de biodiversiteit en het beheer van groene ruimten profileert zich de Stad. Wat op hun beurt aanleiding geeft tot verschillende acties vermeldt in de hierna vernoemde fiches.

- Actie 2.1.01.a : Beheer van de parken op verschillende wijze
- Actie 2.1.01.b : Ontwikkelen en opwaarderen van het klein, groen patrimonium
- Actie 2.1.01.c : identificeren en uitroeien van invasieve planten haarden in Openbare Ruimten
- Actie 2.1.01.d : Ontwikkelen van het stedelijk bos in Neder-Over-Heembeek

Eigenlijk komt het erop neer het juiste onderhoud op de juiste plek toe te passen, om de beschikbare middelen te optimaliseren

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Governance:** Optimaliseren van de menselijke middelen, de materialen en de financiën- betere verdeling van de taken- aanpassing van het materiaal / Begunstigde: de Stad
- **Milieu :** /Begunstigden : de biodiversiteit-vermindering lees afschaffing van verdelgings- middelen- besparing op het water- beter afvalbeheer- verscheidenheid van de omgevingen en landschappen
- **Sociaal :** / Begunstigden : de inwoners, de gebruikers en het personeel ; bescherming van de gezondheid van de werklieden en de gebruikers, verbetering van het welzijn en levenskader van de inwoners, opvoeding van het publiek tegenover de omgeving, voorbeeld model van de Stad
- **Economie :** beheersen van de beheerskosten gelinkt aan de uitbreiding verificatie(werkuren, en specifiek materiaal)/ Begunstigde : de Stad

Actiedomein: Biodiversiteit, groene ruimten

ACTIE 2.1.01.A BEHEER VAN DE PARKEN OP VERSCHILLENDE WIJZE

De context, het einddoel en de actie

Voor men het principe van verschillend beheer kan toepassen moet er eerst een aantal uitvoerende objectieven worden gerealiseerd:

- Opstellen van een inventaris (kwalitatief en kwantitatief) van alle groene ruimte zones die een onderhoud vergen;
- Omschrijven van het aantal soorten van onderhoudsklasse (gaande van de zeer verzorgde gestructureerde zones waar de natuur aan banden wordt gelegd (conventionele tuinbouwgebieden), tot de zones met grote tolerantie waar de vegetatie zijn vrije loop heeft (natuurlijke zones). De onderhoudsvorschriften zijn dan ook bepalend aan de soort- en of de aard van de groene ruimte: scheren of maaien; besproeien of niet besproeien; manuele onkruidbestrijding of thermische; enz...
- Voor elke zone moet de meest voor de hand liggende onderhoudstype worden omschreven.
- Voor de grote ruimten, aangewend voor verscheiden gebruik en soms zelfs conflict gevoelig (zoals evenementen, verkeers situaties, activiteit in het kader van instellingen, enz...) moet er een specifiek beheerplan worden opgesteld en worden uitgevoerd.
- het bijscholen van de tuiniers en het sensibiliseren van het publiek i.v.m. het gedifferentieel beheer: de communicatie en de sensibilisering zijn uiterst belangrijk dit zowel voor de internen (de beheersteams van die zones, de technische agenten) als voor de gebruikers en de inwoners. Het is eveneens belangrijk dat de publieke tolerantie toeneemt voor wat de spontane vegetatiegroei betreft, vermits een natuurlijke zone niet per definitie een synoniem hoeft te betekenen voor verwaarloosde ruimte. Personeelsvorming is eveneens een belangrijk punt in dit beheer.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Governance** : Beter gebruik van de publieke ruimten / Begunstigde : de gemeenschap
- **Milieu**: beter stedelijk ecosysteem door de thermische regeling, de doorlaatbaarheid van het regenwater, de verscheidenheid van planten en het ecologisch evenwicht - de afschaffing van pesticiden- verscheidenheid in de omgeving en de landschappen / Begunstigden: de gemeenschap
- **Sociaal**: voor de inwoners resulteert zich dat in een verbetering van het welzijn en het levenskader / Begunstigden: de inwoners en de bezoekers van de stad
- **Economie**: / Begunstigde: Stedelijk budget (verhoging van de inkomsten en de verlaging van de uitgaven)

Uitvoering van de actie

Middelen:

Een stedelijk budget voor de inrichtingen en de studies en een subsidie van het Gewest en van de Federale Openbare Dienst voor Mobiliteit en Vervoer – Cel Groene Ruimten – interne opleiding en participerende acties.

Leider en partnerships:

Het Departement Wegeniswerken (Cel Groene Ruimten) en met een eventuele partnership van het Departement Stedenbouw (Cel Milieuraadgeving)

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Objectieven	Indicatoren
Geen opsomming van de onderhoudstaken (bijvoorbeeld maaien, het late hooi maaien, scheren van de hagen, plaatsen van afsluitingen, enz.)	Personaliseren van de verschillende uitgevoerde onderhoudstaken met als doel deze te inventariseren en hun klasse waartoe ze behoren te bepalen	Voltooiing van de opsomming
Noch een inventaris, noch een opsomming van de ruimten.	Elke groene zone is geïnventariseerd volgens hun klasse van onderhoud.	Percentuele bepaling van de gerepertorieerde en geklasseerde groene ruimten
Realisatie van drie beheerplannen (Ter Kameron Bos, Hollands perceel, Moeras Elsen	Opstellen van beheerplannen voor alle grote groene ruimten, en dit minstens voor de vier grote parken (Ter Kameron Bos, Leopold park, park van Brussel, Osseghem park).	Totaal aantal aan beheerplannen

Actiedomein: Biodiversiteit en groene ruimten

ACTIE 2.1.01.B ONTWIKKELEN EN OPWAARDEREN VAN HET KLEIN,GROEN PATRIMONIUM

De context, het einddoel en de actie

De dienst Groene Ruimten van de Stad verzekert het beheer van meer dan 300ha groene ruimten en heeft de aanplanting van 17.000 leibomen langsheen de openbare weg gerealiseerd.

De verschillende grootte van deze groene ruimten (of het nu gaat van de voet van de bomen in het bos, over de pleinen tot en met de bloemen beplantingen op de berm)zij dragen allen bij tot de verbetering van het levenskader voor de inwoners.

Zij hebben verschillende functies: bescherming voor de natuur, pedagogische ondersteuning, reserve voor co2, zuivering van de lucht, regeling van de luchtvochtigheid, regeling van de temperatuur,... en zijn bovendien op verschillende wijze nuttig: wandelingen, rust, verscheidenheid, sport,...

Het rekening houden met en de ontwikkeling van het groene patrimonium is essentieel voor elk stedenbouwkundig beleid en bij het bepalen van de ruimtelijke inrichting die evenwichtig en harmonieus moet zijn met de omgeving.

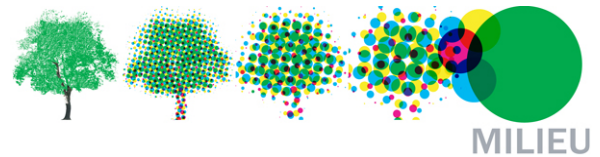
Het is dan ook noodzakelijk om een inventaris op te maken van alle type en actuele groene gebieden (met uitzondering van de parken en de pleinen), in het bijzonder in de delicate zones, om een netwerk te bedenken en uit te bouwen, waarbij het groene netwerk van de Stad(verhoudingsgewijs met de grootte van het stedelijk territorium) een verbinding maakt met het groene netwerk van de streek.

In dicht bebouwde streken, is het verhogen van het aantal bomen en het kwalitatief verbeteren van de bosgebieden, vaak de enigste oplossing tot vergroening. In dit kader zijn de ruimten aan het begin van de stam vaak de enigste plaatsen die met beplanting of met bloemen kunnen worden voorzien.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Governance** : Beter gebruik van de publieke ruimten / Begunstigde : de gemeenschap
- **Milieu**: beter stedelijk ecosysteem door de thermische regeling, de doorlaatbaarheid van het regenwater, de verscheidenheid van planten en het ecologisch evenwicht - de

**Verantwoordelijk beheer
van de natuurlijke rijkdommen**

afschaffing van pesticiden- verscheidenheid in de omgeving en de landschappen /
Begunstigden: de gemeenschap

- **Sociaal:** voor de inwoners resulteert zich dat in een verbetering van het welzijn en het levenskader / Begunstigden: de inwoners en de bezoekers van de stad
- **Economie:** / Begunstigde: Stedelijk budget (verhoging van de inkomsten en de verlaging van de uitgaven)

Uitvoering van de actie

Middelen:

Een stedelijk budget voor de inrichtingen en de studies en een subsidie van het Gewest en van de Federale Openbare Dienst voor Mobiliteit en Vervoer – Cel Groene Ruimten – interne opleiding en participerende acties.

Leider en partnerships:

Het Departement Wegeniswerken (Cel Groene Ruimten) en met een eventuele partnership van het Departement Stedenbouw (Cel Milieuraadgeving)

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
Onvolledige inventaris van alle bomen langsheen de openbare weg	Opmaken van een volledige inventaris van alle bomen langs de openbare weg en hun gezondheidstoestand	Aantal van nieuwe bomen, waarvan de identificatie fiche voltooid is (per jaar) Totaal aantal gerepertorieerde bomen
Geen enkele notering van gelijk welk plantgat	Opzoeken van alle plantgaten Inrichten (met bloemen, planten, houtsnippers, zichtbare afsluitingen) van alle gerepertorieerde plantgaten	Totaal aantal van gekende plant putten Aantal ingerichte plant putten Verhouding tussen de gekende

		plant gaten en deze die reeds werden ingericht
60 boomputten met planten en inheemse bloemen in de tweede experimentele fase (2010)	Vergroening en beplanten met bloemen van alle plantgaten (met zaad, planten met meerjarige planten, bloemen tapijt,..)	Aantal beplante boom putten
x m ² bloemen weide	Zaaien van bloemrijke weiden	Oppervlakte van de bloemen weiden

Actiedomein : Biodiversiteit en groene ruimten

**ACTIE 2.1.01.C IDENTIFICEREN EN UITROEIEN VAN INVASIEVE PLANTEN HAARDEN IN
OPENBARE RUIMTEN**

De context, het einddoel en de actie

De aanwezigheid van invasieve planten heeft een negatieve invloed op de biodiversiteit welke reeds in dalende lijn is in het stedelijk eco-systeem. Inderdaad, als deze planten een ruimte inpalmen hebben ze de neiging dit te doen over de volle 100% van de oppervlakte en verhinderen hierdoor de ontwikkeling van inheemse planten. De probleemstelling betreffende invasieve planten is trouwens wereldwijd en daardoor is een systematische en gestructureerde opvolging noodzakelijk.

In 2012 heeft de Stad de "AlterIAS-gedragscode goedgekeurd die de juiste houding aanbeveelt voor de beperking van invoer en verspreiding van invasieve planten. Dat vertaalt zich ondermeer in een zwarte lijst van soorten die voortaan verboden zijn, en in een strenge controle van alle aanplantingen en heraanplantingen, maar ook van elke toekomstige inrichting die door departementen van de Stad besteld of uitgevoerd wordt. Het naleven van deze lijst wordt eveneens een voorwaarde voor het verkrijgen van stedenbouwkundige vergunningen.

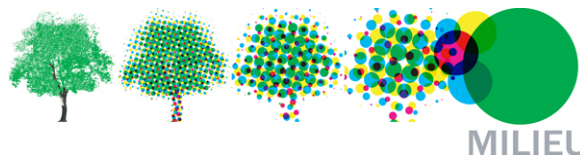
Het doel is het vrijmaken op termijn van alle gronden die overwoekerd worden door invasieve planten en zo op de vrijgekomen oppervlakte een plantaardige en dierlijke biodiversiteit toe te laten.

Om dit te bekomen moet men:

- Het lokaliseren, inventariseren en het op kaart brengen van elke (nieuwe) haard van invasieve planten.
- Inlichten van – en scholing geven aan het personeel (en aan de burgers) belast met de uitroeiing
- Plannen van de uitroeiingoperatie aan de hand van de geïnventariseerde haarden (keuze van de uitroeiing volgens de soort)
- Een strategie uitwerken ter voorkoming van nieuwe invasieve haarden op het territorium van de Stad (bijvoorbeeld door het verplichten om gecertificeerde aarde te gebruiken (zonder "de Japanse duizendpoot") en dit voor alle verkavelingsprojecten.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

Verantwoordelijk beheer van de natuurlijke rijkdommen

- **Governance** :een beter gebruik van de openbare ruimten / Begunstigden : de gemeenschap
- **Milieu** : / Begunstigden :de plantaardige soorten(planten en struiken), en diersoorten (vlinders, bijen, insecten, ...)
- **Sociaal** : / Begunstigden: de bewoners/vermindere van de risico's voor de openbare gezondheid (bijvoorbeeld: de "Reuzenberenklauw" kan ernstige brandwonden veroorzaken)
- **Economie**: beheersen van de kosten gelinkt aan de uitbreidings controle (handen arbeid en specifiek materiaal) / Begunstigden: de Stad

Uitvoering van de actie

Middelen :

Personeel van de Stad Brussel en de kennis van de cel Groene Ruimten.

Leider en partnerships:

Het Departement Wegeniswerken (Cel groene Ruimten) voor wat betreft de opstelling van de inventaris, de uitwerking ervan in de parken en dit in partnership met het Departement Stedenbouw (de cellen: Toelatingen-Stedenbouwkundige vergunningen en de Milieuraadgeving).

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
Reeds geïnventariseerde haarden: "De Japanse Duizendknoop" - (<i>Fallopia japonica</i>); de "Reuzen Berenklauw" - (<i>Heracleum mantegazzianum</i>); de "Reuzenbalsemien" -(<i>Impatiens glandulifera</i>); de " Amerikaanse Vogelkers" - (<i>Prunus serotina</i>)	Toevoegen van elke nieuwe haard aan de inventaris Verantwoordelijkheidsbesef bijbrengen aan elke persoon tot het uitroeien van invasieve soorten waarvan hij de verantwoordelijkheid draagt	Totaal aantal van de gerepertorieerde aarden Verschillende informatieve acties/sensibilisering betreffende invasieve planten (vergaderingen, vormingen, publicaties, persartikels, enz....)

Actie domein: Biodiversiteit, groene ruimten

ACTIE 2.1.01.D ONTWIKKELEN VAN HET STEDELIJK BOS IN NEDER-OVER-HEEMBEEK

De context, het einddoel en de actie

Het aantal inwoners kent een sterke groei in Brussel en meer specifiek in het noorden van de stad. De bevolking heeft dus nood aan gemeenschappelijke infrastructuren, zoals kinderkribben, scholen, ... maar eveneens aan groene ruimten.

Een ontwikkeling van een bosrijk gebied in Neder-Over-Heembeek beantwoordt aan verschillende behoeften en dit zowel op sociaal vlak (vrijtijdsruimte, ontspanning, wandelen), als economisch vlak (productie van hout) en als omgevingsvlak.

Inderdaad, een beboste omgeving voorkomt erosie van de grond, bevordert de strijd tegen luchtvervuiling ten gevolge van de fijne stofdeeltjes, ontwikkelt een microklimaat en vrijwaart het unieke ecosysteem in Brussel: moeraselzen, eiken bossen, wilde kersenboom, linden, allen gekend als wilde weldoeners voor de plaatselijke fauna (aanwezigheid van uilen, valken, vossen en vleermuizen).

Het einddoel is een enorm bosgebied, uit één stuk, van 40ha uit te bouwen, samengesteld uit inheemse planten aangepast aan hun natuurlijk omgeving en op termijn een beheerplan te bedenken om deze natuurplek te beheren .

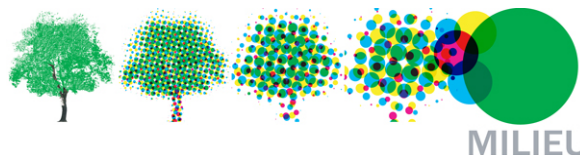
Om dit te bekomen moet men:

- Alle terreinen die in de onmiddellijke omgeving liggen van het stedelijk bos aankopen of trachten het vruchtgebruik ervan te bekomen.
- het beboste gedeelte aanplanten en onderhouden met een mengeling van inheemse bomen aangepast aan het milieu ;

Relevantie « duurzame ontwikkeling » van de actie

- **Governance:** adequater gebruik van de openbare ruimte/ Begunstiger: de gemeenschap
- **Milieu :** / Begunstiger : het ecosysteem

Verantwoordelijk beheer van de natuurlijke rijkdommen

- **Sociaal** : / Begunstiger : de inwoners
- **Economie** : / Begunstiger: de Stedelijke begroting (verhoging van de inkomsten en de daling van de uitgaven)

Uitvoering van de actie

Middelen :

Aankoop budget << bosplanten>>(jaarlijks voor 10000€), Human Resources van de Stad en de handigheid van de Cel Groene Ruimten

Leider en partnerships :

Het Departement Wegeniswerken voor de aankoop van de nieuwe percelen en de Cel Groene Ruimten voor de uitwerking van de beheer plannen, de werkzaamheden voor de beplanting en het onderhoud ervan.

De evaluatie van het actieplan

Begin situatie	Objectieven	Indicatoren
Het bestaan van enkele beboste zones in disharmonie (in totaal 18 ha)	Verbinden en uitbreiden van de bestaande en beboste gedeelten	Eind totaal van de beboste hectaren
Één beplantingsproject na inspraak	De bewoners betrekken bij de bebossing en het onderhoud in hun nabije omgeving	Het totaal aan acties met betrekking tot de bebossing en de onderhoudsbeurten

ACTIETERREIN: BIODIVERSITEIT EN GROENE RUIMTEN
ACTIE 2.1.02 COLLECTIEVE GROENE RUIMTEN INRICHTEN

Actie, doelstellingen en context:

Ecoflore, het team tuiniers van het OCMW die afkomstig zijn van een socioprofessioneel integratieprogramma, heeft de opdracht om de groene ruimten die het eigendom zijn van het OCMW (cf. Actie 5.3.1) te onderhouden en in te richten. Deze bevinden zich in de omgeving van instellingen zoals rust- en verzorgingstehuizen, opvanghomes, sociale antennes enz... In 2008 werd in de tuin van de residentie 'Les Eglantines' te Neder-Over-Heembeek een eerste aanplantingsproject gerealiseerd, waar een honderdtal fruitbomen (perenbomen, appelbomen, pruimenbomen en kleine fruitbomen) met plaatselijke en oude variëteiten werden aangeplant.

Rond die aanplantingen werden meerdere projecten ontwikkeld: activiteiten in verband met tuinieren, ontdekken of opnieuw kennis maken met plaatselijke en oude variëteiten en het wekken van de zintuigen. Die projecten zijn in de eerste plaats bedoeld voor de gebruikers van het OCMW die in die instellingen wonen of ze regelmatig bezoeken, maar ook voor hun gezinnen en de buurtbewoners. De bloembakken werden zo geplaatst, dat ook personen met een beperkte mobiliteit er bij kunnen. Verder zijn er partnerships met plaatselijke en collectieve initiatieven gepland – onder meer dankzij de deelname van Ecoflore aan het netwerk van Brusselse actoren voor landbouw in de stad.

In 2012 werd het beleid van de groene ruimtes, die grenzen aan de nieuwe lage-energie en passieve woningen van de Bruynstraat in Neder-over-Heembeek, toevertrouwd aan Ecoflore. Een collectieve moestuin startte op in 'Zeepziederij' – Anderlechtsesteenweg in 2014. De percelen worden beheerd door de bewoners van het gebouw ondersteund door de conciërge. Een subsidie Agenda 21 maakte deze ontwikkeling mogelijk.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** instandhouding van de biodiversiteit - kweken van plaatselijke soorten - ecologisch tuinieren / Begunstigden: de gebruikers van het OCMW, hun gezinnen en de buurtbewoners
- **Sociaal:** activiteiten in het kader van de socio-professionele inschakeling - ontdekking, wekken van de zintuigen en delen van ervaringen - plaats waar sociale contacten kunnen worden gelegd / Begunstigden: de gebruikers van de diensten van het OCMW
- **Economie:** creatie van banen en stimulering van de plaatselijke economie - besparing in de kosten voor verse producten / Begunstigden: de plaatselijke economie en het OCMW

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Financiële onafhankelijkheid door de ontvangsten uit geleverde prestaties - subsidies voor de specifieke projecten - samenwerking met de vestigingen (directie, nursing, ergotherapeuten, sociale assistenten) - tijdelijke begeleiding van externe actoren (peterschap over bomen, compostvorming, plaatselijke aankoopgroepen enz...)

Sturing en partnerships:

Ecoflore en het Departement Sociale Economie van het OCMW in samenwerking met de plaatselijke betrokken partijen en de externe actoren

Voorziene kalender:

Totale duur van de actie	Start	Voltooiing
Doorlopend	2008	-

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Beoogde resultaten	Indicatoren
1 collectief ingerichte boomgaard/moestuin	Uitbreiding van de ingerichte collectieve groene ruimten	Aantal ingerichte collectieve groene ruimten

Actiedomein: Biodiversiteit en groene ruimten

**ACTIE 2.1.03 GROEN PATRIMONIUM DE ONTWIKKELING VAN DE NATUUR BEVORDEREN DOOR
MIDDEL VAN DE UITGEREIKTE VERGUNNINGEN**

De context, het einddoel en de actie

De stad van Brussel ontwikkelt zich meer en meer en deze verstedelijking veroorzaakt onevenwichtigheden op niveau van de luchtkwaliteit (vervuiling), watercyclus (overstromingen) en de biodiversiteit (uitsterven van planten- en diersoorten).

Deze onevenwichtigheden kunnen gedeeltelijk hertseld worden door de ontwikkeling van de natuur onder ander op de daken en langs de gevels. De vegetatie kan een deel van de vervuiling opnemen namelijk het fijn stof door het wegverkeer veroorzaakt, het zorgt ervoor dat de regenwater in de grond kan binnenseipelen en verdampen en het biedt een leefmilieu en voeding aan voor dieren (vogels, vlinders, bijen,...) en de planten kunnen zich daar ontwikkelen.

Bovendien zorgt de vegetatie voor welzijn en een aangener klimaat door onder andere de hitte-eilandeffect te bestrijden.

De Stad verbindt er zich voor haar part toe om haar beleid gericht op een uitbreiding van de plantengroei op haar grondgebied voort te zetten dat. Ze doet dit door de geldende reglementering te doen toepassen (Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening, Titel I, Artikel 13). De bescherming en de opwaardering van de binnentuinen als reservoirs van biodiversiteit, onder en anderen door de verharde oppervlakte te beperken (GSV, Artikels 4 en 7) en groen daken te bevorderen (GSV, Titel I, Artikel 13).

Momenteel onderzoekt de Stad de aanvragen voor stedenbouwkundige vergunning (SV) via technische fiches die de in de aanvraag vervat zittende informatie uitvoerig beschrijven. De gegevens van het project, meer bepaald deze betreffende de duurzame ontwikkeling, worden samengevat onder de vorm van een tabel, hernomen op elke technische fiche. De velden, zoals de oppervlakte van de groene daken of de groene gevels zijn er bijvoorbeeld op vermeld. Op deze basis zal er elk jaar aan de betrokken dienst gevraagd worden om van deze toepassing een complete lijst uit te geven teneinde het groene patrimonium in de in het voorgaande jaar afgeleverde vergunningen beter te kunnen opvolgen.

Deze methode om de toestand te evalueren en in kaart te brengen heeft echter ook zijn limieten, want niet voor alle nieuwe installaties moet een vergunning worden aangevraagd. Toch zou de systematisering van dit overzicht al heel wat informatie verschaffen over het groene patrimonium.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Governance** : een cultuur van duurzame ontwikkeling verspreiden in de administratie / Begunstigden : de ambtenaren van de Stad Brussel
- **Milieu** : de luchtkwaliteit, de thermische regeling, van de waterdoordringbaarheid van de bodem en van de percolatie van het regenwater - toename van de biodiversiteit / Begunstigden: de gemeenschap
-
- **Sociaal**: verhoging van het plezier om in de stad te wonen / Begunstigden: de inwoners van de stad
- **Economie**: vermindering van de gezondheidskosten van de bewoners wegens problemen ten gevolge van de luchtvervuiling, vermindering van de kosten wegens overstromingen/ Begunstigden: de bewoners

Uitvoering van de actie

Middelen:

Budget voor de wijziging van de software en de opleiding van het personeel - knowhow van de leverancier van de software - human resources van de Cellen Plan en Vergunningen

Leider en partnerships:

Het Departement Stedenbouw (Cellen Plan en Vergunningen in partnership met de Cel Milieuraadgeving)

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	indicatoren
3.445 m ² groendaken waarvoor een vergunning werd uitgereikt (2011)	Berekening van het aantal groendaken waarvoor een vergunning werd uitgereikt	Aantal m ² groendaken waarvoor een vergunning werd uitgereikt
Geen gegevens beschikbaar over de beplante gevels	Berekening van het aantal beplante gevels waarvoor een vergunning werd uitgereikt	Aantal m ² beplante gevels waarvoor een vergunning werd uitgereikt

Actiedomein: Biodiversiteit en groene ruimten

ACTIE 2.1.04 DE STEDELIJKE BIODIVERSITEIT BESCHERMEN EN ONTWIKKELEN

De context, het einddoel en de actie

Sinds verschillende jaren is er een sterke achteruitgang van de biodiversiteit op alle niveaus en in alle ecosystemen. De oorzaken zijn veelvoudig: wijziging, versnippering en vernieling van de natuurlijke habitat, aanwezigheid van invasieve soorten, gebruik van pesticides, klimaatverandering, ziektes, onaangepast voedsel...

Imkers overal ter wereld zijn, machteloos, van een abnormaal hoog sterftecijfer van de honingbijen getuige. Wilde soorten van andere bestuivende insecten verdwijnen eveneens. Die toestand zou schadelijke gevolgen kunnen hebben voor de biodiversiteit van de bloemen en voor de productie van heel wat fruit en groenten.

Anderzijds zijn vele diersoorten voor hun voortplanting gedeeltelijk afhankelijk van nestkastjes geworden om zich voort te planten, omdat ze niet meer over voldoende natuurlijke sites beschikken voor de nestbouw. De eersterol van de nestkastjes is dus het gebrek aan gunstige plaatsen en natuurlijke holtes te compenseren.

Het is dus belangrijk om de biodiversiteit te behouden waar zij aanwezig is en om de afwisseling van de biotopen en de nuttige soorten te ontwikkelen.

In deze context heeft de Stad verschillende doelstellingen:

- De plaatsing van bijenkorven op verschillende plekken van het grondgebied voortzetten;
- Met de plaatsing van insectenhôtels doorgaan
- Nestkastjes plaatsen die voor een maximum gewenste soorten worden aangepast (vogels zoals pimpel- en koolmezen, spreeuwen, uilen, valken... maar ook zwaluwen en vleermuizen);
- Sites "Réseau Nature" labelen zoals het geval is voor het moerassige elzenbos te Neder-Over-Heembeek

Deze doelstellingen zullen ontmoet kunnen worden door naar nieuwe plaatsen te zoeken of op basis van voorstellen om bijenkorven, insectenhôtels en nestkastjes te plaatsen en om planten aan de voet van bomen te zetten; door kandidatuursdossiers aan het label "Réseau Nature" in te voeren.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Milieu:** instandhouding en ontwikkeling van de biodiversiteit van de flora en de fauna - vervanging van verdwenen natuurlijke habitats/ Begunstigden: de gemeenschap
- **Sociaal:** makkelijker spotten van vogels/ Begunstigden: de inwoners
- **Economie:** belang van de rol van insectenetters en andere roofdieren in de biocontrol / Begunstigden: de tuinieren en kwekers, de Stad

Uitvoering van de actie

Middelen:

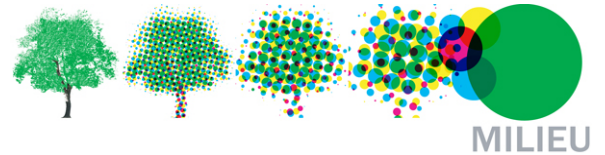
Begroting van de Stad. Human resources en know how van de cel Groene Ruimten

Leider en partnerships:

Het Departement Wegeniswerken (cel Groene Ruimten) voor de plaatsing, de inventarisatie en het onderhoud van de nestkastjes. Het Departement Stedenbouw (cel Milieuraadgeving) voor de informatie van het publiek en de sensibiliseringsacties. Samenwerking met externe partners.

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
5 bijenkorven geplaatst op verschillende plekken van de Stad (2015)	<ul style="list-style-type: none"> - Het aantal plekken waar bijenkorven geplaatst worden behouden of verhogen - Sites geschikt voor de ontvangst van nieuwe bijenkasten in de stad identificeren 	Aantal plekken waar bijenkorven geplaatst worden
99 nestkastjes geplaatst (2015)	Het aantal geplaatste nestkastjes behouden of verhogen	<ul style="list-style-type: none"> - Telling van de nestkastjes - Aantal geplaatste nestkastjes
11 insectenhôtels geplaatst	Het aantal geplaatste insectenhôtels behouden of verhogen	Aantal geplaatste insectenhôtels
2 gelabelde sites (Moerassig elzenbos 2012 en Boerderij van het Maximiliaanpark 2014)	Sites "Réseau Nature" labelen	Aantal gelabelde sites "Réseau Nature"

2.2 WATERBELEID

De acties die als doel hebben de impact van de menselijke activiteiten op het natuurlijke milieu te verkleinen, zijn een volwaardig onderdeel van de Agenda 21. In dit opzicht hebben de Stad en het OCMW ervoor gekozen een beleid te voeren tot bescherming van de waterkwaliteit. Tegelijk wordt het gebruik gerationaliseerd om te voorkomen dat er water wordt verspild. De problematiek van het water heeft dus betrekking op verschillende domeinen. Of het nu gaat om de drinkwatervoorziening en de besparingen die op dat vlak kunnen worden gerealiseerd, de recuperatie van regenwater, het beheer van afvalwater, de vervuiling van de waterlagen, het doordringbaar maken van gronden of nog om het sensibiliseren van de bevolking, een aantal acties die de Stad en het OCMW al hebben gelanceerd gaan in die zin.

Actieterrein: Waterbeleid

**ACTIE 2.2.01 MONITORING VAN HET WATERVERBRUIK IN OPENBARE GEBOUWEN EN INSTALLATIES
VAN DE STAD**

De context, het einddoel en de actie

Doelstelling : Het waterverbruik verminderen

Middelen : Een constante opvolging van het waterverbruik van het geheel der leveringspunten (tellers) van de openbare gebouwen van de Stad Brussel om er de jaarlijkse rapporten uit te halen die de verbruiken aangeven van de vorige jaren en om aanbevelingen te doen.

En dit op twee manieren: - de waterboekhouding
 - NR Click en dataloggers

De waterboekhouding

De Cel Energie heeft in 2011 een database samengesteld die het volgende bevat:

- De inventaris van het geheel van de tellers/leveringspunten van de openbare gebouwen van de Stad
- De groepering van de leveringspunten per gebouw en per complex van gebouwen
- De indicatie van de oppervlakte van elk gebouw en complex
- De indicatie van de evolutie van de maandelijkse verbruiken van elk gebouw
- De vergelijking van de gemiddelden met de beschikbare gemiddelden in de regionale databases voor gelijkaardige gebouwen (zwembaden, scholen, administratieve gebouwen,...)
- De vermelding van de laatste interventies met betrekking tot het gebouw of zijn uitrustingen die een impact hebben op het energieverbruik

NR Click en dataloggers

Sinds 2012 superviseert en plant de cel energie de installatie van "dataloggers" om aldus de monitoring te automatiseren. Deze "dataloggers" verzamelen in realtime (kwartier per kwartier)

de gegevens (impulsen) komende van de watertellers en zenden deze gegevens naar NR Click (Sibelga).

Context

Drinkwater wordt in de toekomst een zeldzaam en daardoor kostbaar voedingsmiddel. Deze actie betreft een continue geïnformatiseerde monitoring van invoering van het waterverbruik in de gebouwen en de installaties van de Stad die voor openbaar gebruik zijn bedoeld (crèches, scholen, sport- en culturele centra, diensten van de Stad in het kader van hun activiteiten enz...). In 2010 riep het College van Burgemeester en Schepenen een 'Cel Energie' in het leven, die de opdracht kreeg om een geïnformatiseerd systeem in te voeren dat het energie- en waterverbruik zou moeten monitoren (cf. Actie 2.3.1).

De actie

Op die basis heeft deze actie betrekking op:

- de toevoeging van de gegevens over de levering en het verbruik van het water aan deze database;
- de doorlopende analyse van de evolutie van dat waterverbruik, zodat eventuele gedragsanomalieën van een gebouw of een installatie snel kunnen worden opgespoord;
- afhankelijk van de monitoring die wordt uitgevoerd, de formulering ter attentie van de bevoegde diensten van aanbevelingen in verband met tussenkomsten die bedoeld zijn om de eventuele verspilling te beperken (herstelling van defecte installaties, vervanging van drinkwater door regenwater voor bepaalde taken enz...);
- de mededeling van de jaarlijkse overzichten van het waterverbruik aan iedere beheerder van een gebouw.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Milieu:** beperking van het waterverbruik / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verlaging van de kosten voor water en hulp bij de programmering van waterbesparende werken / Begunstigden: de Stad en de gemeenschap
- **Governance:** invoering van instrumenten voor opvolging en evaluatie - bewustmaking van de beheerders van gebouwen / Begunstigden: de Stad en de gemeenschap

Uitvoering van de actie

Middelen:

1 tot 2 beambten van de Cel Energie voor de monitoring en de evaluatie

Sturing en partnerships:

Het Departement Stedenbouw: Cel Energie in samenwerking met Cel Bijzondere Technieken)

Voorziene kalender:

Totale duur van de actie	Start	Voltooiing
doorlopend	2010	-

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	indicatoren
10 dataloggers geïnstalleerd (2013)	5 bijkomende dataloggers per jaar	Aantal geïnstalleerde dataloggers
249 000 m ³ water verbruikt (2012)	Vermindering van 1% van het waterverbruik met betrekking tot het aantal tellers	Waterverbruik in m ³
362 tellers opgevolgd (2012)		Aantal tellers

Actiedomein : Waterbeleid

ACTIE 2.2.02 HET BESPAREN VAN DRINKWATER BEVORDEREN

De context, het einddoel en de actie

Water – en dan zeker al drinkwater – moet net als energie op een rationele en verantwoordelijke manier worden gebruikt. Behalve maatregelen om de verspilling van water tegen te gaan en bijbrengen van aangepaste gedragingen om het verbruik te beperken, bestaan er nog verschillende andere manieren om water te besparen. Overigens de Cel Milieuraadgeving van de Stad sensibiliseert de inwoners bij deze verschillende aspecten. Bovendien vormt regenwater in heel wat toepassingen een ecologisch en financieel interessant alternatief voor stadswater.

Daartoe heeft de Stad in 2006 een reglement goedgekeurd om een premie toe te kennen voor de plaatsen, het herstellen of het vervangen van systemen voor de opvang van regenwater (regenput van minimum 2.000 liter) die minstens aan één WC-spoelbak aangesloten worden (premie afgeschaft begin 2016). In 2015 werd een reglement goedgekeurd om een premie toe te kennen voor de aankoop van regenwatercollector (maximum 500 liter) aangesloten op een afvoerbuis en bestemd voor het verzamelen en/of opslaan van regenwater afkomstig van een dak.

Het doel is de inwoners te stimuleren om meer op het regenwater voor taken een beroep te doen die geen drinkwater vereisen (het besproeien van de tuin, kamerplanten, of voor het onderhoud en schoonmaken van het huis, de wagen, het gereedschap...) en om aldus de hoeveelheid verbruikt leidingwater voor deze gebruiken te verminderen.

Daarvoor doet zij de promotie van deze premie bij haar inwoners (met name door een folder "premies" uit te geven).

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Milieu:** beperking van de hoeveelheid drinkwater die wordt verbruikt - beperking van de risico's op overstromingen bij zware regenval - behoud van de reserves zacht water / Begunstigden: de gemeenschap
- **Sociaal:** vermindering van de kosten voor waterverbruik / Begunstigden: de huurders en de eigenaars die over een regenwatercollector beschikken
- **Economie:** besparingen bij het opvangen van bronwater en het drinkbaar maken van dat water / Begunstigden: de gemeenschap

Uitvoering van de actie

Middelen:

Begroting "gemeentelijke milieupremies" van de Cel Milieuraadgeving

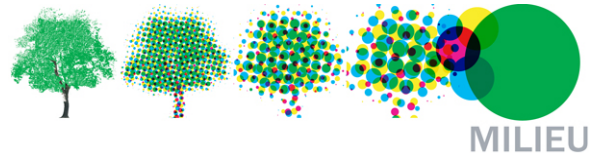
Leider en partnerships:

Het Departement Stedenbouw (Cel Milieuraadgeving)

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
---------------	----------------	-------------

**Verantwoordelijk beheer
van de natuurlijke rijkdommen**

Aanname van het gemeentelijke premierglement "regenwatercollector" in april 2015	Het jaarlijkse aantal toegekende "regenwatercollector" premies behouden of verhogen	Jaarlijks aantal "regenwatercollector" premies toegekend op 31 december van het jaar
--	---	---

Actieterrein: Waterbeleid

ACTIE 2.2.03 REGENWATER BEHEREN EN OPVANGEN IN DE GEBOUWEN EN OPENBARE RUIMTEN VAN DE STAD EN HET OCMW

De context, het einddoel en de actie:

Zowel bij de Stad als bij het OCMW werd bij nieuwbouwprojecten en ingrijpende renovaties een beleid op het gebied van het beheer en de opvang van regenwater ingevoerd.

Deze is ingeschreven in het waterbeheersplan van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De uiteindelijke doelstelling gaat verder dan het eenvoudig terugwinnen, ze beoogt een minimaal terugvloeien in de openbare riolering en een maximaal gebruik van het water op privaat domein.

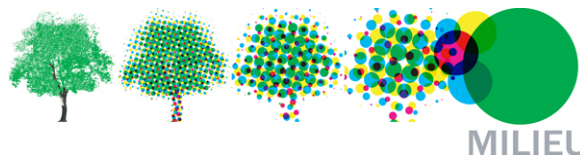
De Stad zal het behoud of het toepassen van doordringbare oppervlakten maximaal bevorrechten, wanneer de technische voorwaarden dit toelaten, opdat het regenwater rechtstreeks in de grond zou doordringen.

Als het doordringen plaatselijk onmogelijk is, voorziet de Stad een duurzaam alternatief voor het beheer van regenwater zoals een gelijkaardig beheer binnen de wijk of een geschikt recuperatiesysteem.

De beoogde doelstellingen zijn :

- Het instellen van buffersystemen om het doorsijpelen te bevorderen en de terugloop van het water naar de riolering te vertragen,
- Inzamelen en bijhouden voor hergebruik van het regenwater,
- Het regenwater bevorderen (systeem van sondering verbonden met een informatica toepassing voor een lokaal en globaal beheer),
- Sensibilisering en vorming van beambten van de Stad bevoegd inzake regenwater,
- Het verbruik van water in de gebouwen van de Stad verminderen,
- Het geheel van de binnen- en buitinstallatie onderhouden.

Dit proces bestaat in het ideale geval uit drie fases. In de eerste plaats is het de bedoeling om de afvoer van regenwater naar het openbare rioolstelsel te vertragen en te beperken. De technieken die in dat verband worden aanbevolen, bestaan onder meer uit de installatie van een maximaal aantal groene daken waar het regenwater wordt opgevangen. Op die manier worden ook de watervolumes voor verdamping uitgebreid. Een andere techniek bestaat uit de inrichting van een maximaal aantal waterdoordringbare oppervlakten in de onmiddellijke

omgeving en de binnenruimten van de huizenblokken. Daarna wordt het regenwater afgevoerd naar regenputten die een dubbele functie hebben:

1/ Opslag van een reserve regenwater dat in de eerste plaats bedoeld is voor collectief gebruik – d.w.z. voor het onderhoud van gemeenschappelijke oppervlakten, de irrigatie van semi-openbare en openbare ruimten, het onderhoud en de sanitaire ruimten van de woningen voor grote gezinnen;

2/ Buffer (stormbekken) dat wordt benut in het geval van buien met een uitzonderlijke intensiteit en duur. Ten slotte wordt het overschot van het regenwater dat occasioneel uit de overlopen van de regenputten wordt afgevoerd, stroomafwaarts opgevangen, in greppels die ook voorzien zijn op een gedeeltelijke opvang van het regenwater en die bedoeld zijn om de afvoer te vermijden, ofwel rechtstreeks naar het openbare rioolstelsel afgevoerd.

De Stad zal zich, bij het finaliseren van haar doelstellingen, laten bijstaan door bijzondere externe bronnen.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Governance:** beheer van waterverbruik - onderhoudsbeheer / Begunstigden: de gemeenschap
- **Milieu:** Herwinnen van regenwater en het gebruik van deze – daling van het overstromingsgevaar bij hevige regens / Begunstigden : de gemeenschap.
- **Sociaal:** aanwezigheid van water in de leefomgeving die een gunstige invloed heeft op het welzijnsgevoel / Begunstigden: de inwoners en de burens van de gebouwen en openbare ruimten
- **Economie:** besparingen bij de opvang van bronwater en het drinkbaar maken van dat water - beperking van de kosten voor water / Begunstigden: de gemeenschap en de huurders van de Stad en van het OCMW

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Haalbaarheidsonderzoek en Investerings in functie van uitvoeringstechnieken.

Leider en partnerships:

Voor de tussenkomsten op de sites van de Stad: de Departementen Grondregie van de Stads eigendommen, Stedenbouw (Architectuur en Openbare Ruimten), Wegeniswerken Speciale Technieken. Voor de tussenkomsten in de gebouwen van het OCMW: het Departement der Werken

Sturing :

Etaptes van het project	Start	Voltooiing
<p>Vorbereiding :</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bepalen van de referenties - Analyse van de moeilijkheden voor de Stad met betrekking tot het uitbaten en het beheren van inningssystemen - Bepalen van de criteria dewelke toelaten om de pilootprojecten te bepalen voor een geschikt en duurzaam beheer van het doorstromend water. - Bepalen van de pilootprojecten voor de regenwaterbakken in functie van de stedenbouwkundige context met een sondering en die de uitbating toelaat van groene ruimten en wegenissen. - Haalbaarheidsstudie voor het project voor de regentonnen met sondering - Externe partners vinden voor de pilootprojecten - Opvolging van het waterverbruik in de openbare gebouwen 	<p>Dec. 2016</p> <p>Februari 2017</p> <p>Februari 2017</p> <p>Februari 2017</p> <p>Februari 2017</p> <p>Februari 2017</p> <p>Februari 2017</p> <p>Januari 2016</p>	<p>April 2017</p> <p>April 2017.</p> <p>Juni 2017</p> <p>Augustus 2017</p> <p>Dec. 2017</p> <p>Doorlopend</p> <p>Doorlopend</p>
Uitvoering		

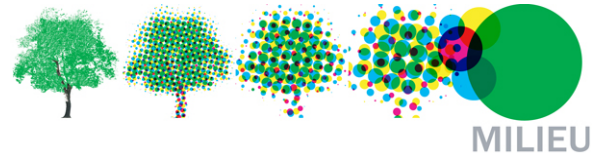
<ul style="list-style-type: none"> - Het opstellen van lastenboeken die regenwaterbeheersystemen, die aan de checklist beantwoorden, voorschrijven - Het uitvoeren van een landschappelijk beheer van het regenwater - Het uitvoeren van opvangsystemen - Het waterverbruik verminderen - Het gebruik van regenwater - Het onderhoud van de opvang- en uitbuitingssytemen 	2017	Doorlopend
	2017	Doorlopend
	2017	Doorlopend
	2017	Doorlopend
	2017	Doorlopend
	2017	Doorlopend
Eerste evaluatie	2017	

Evaluatie van de actie:

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
8 gebouwen met een regenput bij de Grondregie (2011)	Toename van het aantal gebouwen die met een regenput zijn uitgerust	Aantal gebouwen met regenputten
8 installaties die met die regenputten zijn verbonden voor de Grondregie (2011)	Toename van het aantal installaties die met die regenputten zijn verbonden	Aantal installaties die met die regenputten zijn verbonden
Capaciteit van de regenputten van de Grondregie van 198 m ³ (2011)	Toename van het volume van de Grondregie tot 150m ³	Totale volume van de regenputten in m ³
6 gebouwen met een regenput in de openbare gebouwen van de Stad (2011)	Toename van het aantal gebouwen die met een regenput zijn uitgerust	Aantal gebouwen met regenputten
4 installaties die met die regenputten zijn verbonden in de openbare gebouwen van de Stad (2011)	Toename van het aantal installaties die met die regenputten zijn verbonden	Aantal installaties die met die regenputten zijn verbonden

Capaciteit van de regenputten van de openbare gebouwen van de Stad van 69 m ³ (2011)	Toename van het volume van de openbare gebouwen van de Stad tot 100m ³	Totale volume van de regenputten in m ³
Weinig beheerd gebruik van het water en aanwezigheid van lekken in de openbare gebouwen	Vermindering van het gebruik van water	Aantal sensibiliseringsacties van de bewoners. Aantal gebouwen uitgerust met dataloggers voor het opsporen van lekken.
33 gebouwen met een regenput bij de OCMW (2011)	Toename van het aantal gebouwen die met een regenput zijn uitgerust	Aantal gebouwen met regenputten
31 installaties die met die regenputten zijn verbonden voor de OCMW (2011)	Toename van het aantal installaties die met die regenputten zijn verbonden	Aantal installaties die met die regenputten zijn verbonden
Capaciteit van de regenputten van OCMW: 346 m ³ (2011)	Toename van het aantal gebouwen die met een regenput zijn uitgerust	Aantal gebouwen met regenputten
346m ³ inhoud voor de regenwaterbakken van het OCMW (2011)	Vermeerdering van het totaal volume van de (regen) waterbakken	Totaal volume in m ³
Weinig optimaal gebruik van de regenwaterbakken	Het uitbaten van het opgeslagen regenwater beoordelen	Verwijzingen 'regenwaterbeheer' bepaald voor de Stad, het Gewest en het OCMW. Onderzoek verwezenlijkt door de Stad en het Gewest, in verband met de opgedoken problemen inzake het uitbaten en het beheren van de inningssystemen. Aantal pilootprojecten met

		<p>regenwaterbakken dewelke het uitbaten toelaten van groene ruimten of wegenis die uitgerust zijn met een sonde.</p> <p>Aantal externe partners voor de pilootprojecten en (regen)waterbakken uitgebaat door de diensten van de Stad die uitgerust zijn met een sonde.</p> <p>Haalbaarheidsstudie om allen (regen)waterbakken van de Stad te verbinden met geobepalingssysteem met niveaubepaling van de waterbakken.</p>
<p>Laag aantal projecten met een duurzaam beheer van het regenwater door een landschapsinrichting</p>	<p>Beoordelen van het aantal projecten dewelke een duurzaam regenwaterbeheer hebben op het perceel door een landschapsinrichting</p>	<p>Onderzoek verwezenlijkt door de Stad van de opgedoken moeilijkheden bij de projecten met een duurzaam beheer van het regenwater op het perceel met een landschapsinrichting.</p> <p>Aantal pilootprojecten met een duurzaam beheer van regenwater voor het perceel via een landschapsinrichting.</p> <p>Aantal externe partners voor de pilootprojecten met een duurzaam beheer van regenwater voor het perceel via een landschapsinrichting.</p>

2.3 ENERGIEBELEID

Het verbruik van energie op basis van fossiele of niet-hernieuwbare energiebronnen is de grootste bron van vervuiling in de stad en leidt tot een grotere concentratie van vervuilende stoffen in de lucht. Energiebesparingen en het gebruik van hernieuwbare energiebronnen moeten dus bijdragen tot de energieonafhankelijkheid van de stad en moeten ook toelaten de hulpbronnen te sparen die de toekomstige generaties absoluut nodig zullen hebben. Bovendien impliceert de strijd tegen het effect van broeikasgassen een sterke inspanning inzake energiebeheersing. De Stad en het OCMW zijn al resoluut deze weg opgegaan en hebben van het energiebeleid een prioriteit gemaakt. Dit vertaalt zich in sterke maatregelen ten gunste van rationeel energiegebruik, de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen, het structureren en coördineren van de hoofdrolspelers ter zake en het sensibiliseren van alle betrokken doelgroepen.

Actieterrein: Energiebeleid

ACTIE 2.3.01 MONITORING VAN HET ENERGIEVERBRUIK VAN DE OPENBARE GEBOUWEN VAN DE STAD

De context, het einddoel en de actie

Energie is een competentie waarvan het belang in de loop der jaren snel zal groeien – zowel op ecologisch als op financieel vlak. In een streven om die materie beter onder controle te houden, verzekerde de Stad zich in 2007 van de diensten van een energieverantwoordelijke. In 2008 keurde de Gemeenteraad in het kader van de goedkeuring van de Lokale Agenda 21 van de Stad en haar OCMW unaniem de *CO₂-motie* unaniem goed, waarmee de Stad zich ertoe verplicht om haar energieverbruik met 20 % terug te dringen. Daarbij richt ze zich op drie prioritaire domeinen: de controle over het energieverbruik van alle gebouwen van de gemeente, de toepassing van duurzame bouwtechnieken en de bevordering van duurzame mobiliteit. De Stad verbond er zich met name toe om een permanent energiemonitoringsysteem in te voeren voor haar gebouwen die door het publiek kunnen worden gebruikt. In 2009 kocht de Stad in haar streven om de vastgelegde doelstellingen te bereiken, meetmateriaal aan (systeem van meting op afstand, sondes, thermografische camera enz...), lanceerde ze een gegroepeerde energieopdracht en een opdracht voor het opnieuw parametriseren van een reeks verwarmingsinstallaties van de grootste gebouwen, startte ze een participatief proces op voor het sensibiliseren voor het rationele gebruik van energie in voorbeeldgebouwen, en voerde ook bepaalde specifieke isolatiewerkzaamheden uit. In 2010 richtte het College van Burgemeester en Schepenen een ‘Cel Energie’ op, die specifieke opdrachten in die materie toegewezen kreeg. In 2011 heeft de cel energie de database samengesteld van alle openbare gebouwen en complexen van de Stad Brussel. Sinds 2012 superviseert en plant de cel energie de installatie van “dataloggers” om aldus de monitoring te automatiseren

Doelstelling : het gas- en electriciteitsverbruik verminderen

Middelen : Een constante opvolging van het gas- en electriciteitsverbruik van het geheel der leveringspunten (tellers) van de openbare gebouwen van de Stad Brussel om er de jaarlijkse rapporten uit te halen die de verbruiken aangeven van de vorige jaren en om aanbevelingen te doen. En dit op twee manieren :

- de energieboekhouding
- NR Click en dataloggers

De energieboekhouding

In 2011 heeft de cel energie de database samengesteld van alle gebouwen en complexen : groepering van de leveringspunten per gebouw en per complex van gebouwen, indicatie van de oppervlakte, indicatie van de evolutie van de maandelijkse verbruiken, vergelijking van de gemiddelden met de beschikbare gemiddelden in de regionale databases voor gelijkaardige gebouwen (zwembaden, scholen, administratieve gebouwen,...). Dit laat toe het gas- en electriciteitsverbruik op te volgen in de openbare gebouwen van de Stad Brussel.

NR Click en dataloggers

Sinds 2012 superviseert en plant de cel energie de installatie van "dataloggers" om aldus de monitoring te automatiseren. Deze "dataloggers" verzamelen in realtime (kwartier per kwartier) de gegevens (impulsen) komende van de gas- en electriciteitstellers en zenden deze gegevens naar NR Click (Sibelga).

De actie heeft momenteel betrekking op :

-continue update van de inventaris van de tellers/leveringspunten van de openbare gebouwen van de Stad in de energieboekhouding

-opvolging van de verbruiken via NR Click en via de energieboekhouding en waarschuwing van de bevoegde diensten bij abnormaal verbruik

-mededeling op aanvraag van de impact van de laatst gerealiseerde interventies of projecten op het energieverbruik van een gebouw of complex

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Milieu:** verminderen van het primaire energieverbruik - beperking van de vervuilende emissies / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** beperking van de energiefactuur en hulp bij de planning van energiebesparende werkzaamheden / Begunstigden: de Stad en de gemeenschap
- **Governance:** invoering van instrumenten voor de evaluatie / Begunstigden: de Stad

Uitvoering van de actie

Middelen:

1 tot 2 ambtenaren van de Cel Energie voor de monitoring en de evaluatie

Sturing en partnerships:

Het Departement Stedenbouw : Cel Energie in samenwerking met Cel Bijzondere Technieken)

Voorziene kalender:

Totale duur van de actie	Start	Voltooiing
Doorlopend	2010	-

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	indicatoren
100% van de tellers opgevolgd door de energieboekhouding 2013 : 595 electriciteitstellers en 380 gastellers	100% van de tellers van de openbare gebouwen van de Stad Brussel opgevolgd door de energieboekhouding	Percentage van de tellers van de openbare gebouwen van de Stad Brussel opgevolgd door de energieboekhouding Aantal tellers
25% van het gasverbruik opgevolgd via dataloggers en NR Click	90% van het totaal gasverbruik opgevolgd via dataloggers en NR Click in 2018 Minimum 5% meer in 2014	% van het gasverbruik opgevolgd via dataloggers en NR Click
10 dataloggers geïnstalleerd (2013)	5 bijkomende dataloggers per jaar	Aantal geïnstalleerde dataloggers
Stijging van 4.9% van het energieverbruik (standaard gas + elektriciteit) voor 70 prior gebouwen (2011)	Het verbruik van 5% jaarlijks verminderen	Percentage van verandering van het energieverbruik (standaard gas + elektriciteit) voor 70 prior gebouwen

Actieterrein: Energiebeleid

CTIE 2.3.2 PROCEDURE VOOR REG-INTERVENTIE INVOEREN

De context, het einddoel en de actie

Momenteel lijken heel wat gebouwen of gebouwencomplexen van de Stad abnormaal veel energie te verbruiken zonder dat daarvoor systematisch een snelle en doeltreffende tussenkomst wordt voorzien. Deze actie betreft dan ook de invoering van een systematische interventieprocedure, die varieert in functie van de onregelmatigheden die worden gedetecteerd en die bedoeld zijn om het energieverbruik van de installaties, gebouwen of gebouwencomplexen in kwestie te beperken.

Op basis van het ingevoerde systeem voor de monitoring van het energieverbruik (cf. Actie 2.3.1) is de Cel Energie verantwoordelijk voor het opsporen van de gebouwen die de meeste energie verbruiken of die abnormaal veel energie verbruiken en vervolgens onmiddellijk of na afloop van een intern uitgevoerde audit voorstellen van interventies te doen aan de verschillende bevoegde diensten van de Stad. Daarbij moeten specifieke tussenkomsten worden aanbevolen:

- voor het omhulsel van het gebouw (dakconstructies, ramen enz...);
- voor de installaties in dat gebouw (sanitair voor warmwater, verwarmingsinstallaties, verlichting enz...);
- voor de parametring van deze installaties.

Wanneer behoorlijke resultaten worden genoteerd voor de bovenstaande posten, moet een sensibiliseringsproces voor de gebruikers van het gebouw worden voorzien (dienstorder, huishoudelijk reglement, participatief proces, repressieve responsabilisering enz...).

De actie heeft ook betrekking op de invoering van en de opvolging van de gedane aanbevelingen. De aanbevolen tussenkomsten worden gebudgetteerd in samenwerking met het betreffende Departement en in het juiste perspectief geplaatst, rekening houdend met de verwachte besparingen, zodat eventueel een volgorde van belangrijkheid van de noodzakelijke tussenkomsten kan worden vastgelegd. Na de tussenkomst zal het energieverbruik worden opgevolgd en zal de evolutie daarvan worden geanalyseerd. De resultaten van die analyse zullen vervolgens ter analyse aan het betreffende departement worden bezorgd. De cel heeft 70 prioritaire complexen geselecteerd die 90% van het totale gasverbruik van de Stad Brussel vertegenwoordigen. Deze complexen worden prioritair behandeld in samenwerking met de betrokken diensten.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Milieu:** verlaging van het primaire energieverbruik - beperking van de vervuilende emissies / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verlaging van de kosten voor energie - verlaging van het aandeel van de uitgaven voor energie in het gemeentelijke budget - hulp bij de planning van tussenkomsten van de Stad in openbare gebouwen / Begunstigden: de Stad
- **Governance:** doeltreffende coördinatie van de administratieve diensten - hulp bij de opstelling van de begroting / Begunstigden: de Stad

Uitvoering van de actie

Middelen:

Audits, studies en verslagen met vaststellingen en aanbevelingen - investeringen in de gebouwen en hun installaties - regionale en federale subsidies - human resources van de Stad (Cel Energie) - samenwerking met de departementen die verantwoordelijk zijn voor het beheer van de betreffende gebouwen – Opstellen van een REG-handvest – Dakisolatieplan (investering van 8 miljoen euro in 4 jaar).

Sturing en partnerships:

Het Departement Stedenbouw (Cel Energie en Cel Bijzondere Technieken) in samenwerking met de betreffende departementen

Voorziene kalender:

Totale duur van de actie	Start	Voltooiing
Doorlopend	2010	-

Evaluatie van de actie

Beginsituatie	Doelstellingen	indicatoren
Geen REG-handvest (2013)	Opstellen van een REG-handvest	Handvest opgesteld

		Handvest goedgekeurd door college
79.145.100 kWh verbruikt (gemiddelde 2010-2011-2012) door de 70 prioritaire complexen	Vermindering van 2,5% per jaar van het genormaliseerd gasverbruik van de 70 prioritaire complexen	Genormaliseerd gasverbruik van de 70 prioritaire complexen in kWh per jaar
Instellen van het isolatieplan(2014) : eerste investering (2 miljoen euro)	Jaarlijkse besparing van 500.000 euro op de globale factuur na voltooiing van het isolatieplan (2019)	Gerealiseerde besparing in euro

Actieterrein: Energiebeleid

ACTIE 2.3.3 KENNIS EN ERVARING VAN DE STAD, DE GRONDREGIE EN HET OCMW OP HET GEBIED VAN DE ENERGIEPRESTATIES VAN DE GEBOUWEN COÖRDINEREN

De context, het einddoel en de actie:

Deze actie is bedoeld om de bestaande initiatieven voor het rationeel gebruik van energie voort te zetten en om een coördinatie in te voeren tussen de Departementen Stedenbouw en Openbaar Onderwijs, de Grondregie en het OCMW op het gebied van de energieprestaties van de gebouwen.

De Grondregie die het privé-patrimonium van de Stad beheert, ontwikkeld 4 parallelle assen: (1) sinds 2008 het optimaliseren van de opname van het verbruik van de gezinnen, (2) een energetische audit georganiseerd over het geheel van het patrimonium, te beginnen met de gebouwen waarvan de lasten het hoogste zijn, (3) het heronderhandelen van de desbetreffende contracten met betrekking tot het onderhoud van de uitrustingen, (4) het toevoegen van een criterium ter verbetering van de energetische performantie in het kader van de desbetreffende opdracht voor verwarmingsinstallaties.

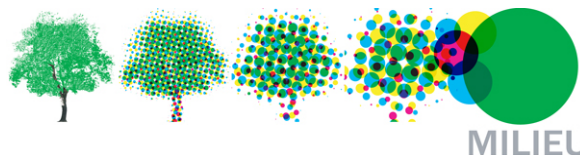
Het betreft het voorzetten van lopende initiatieven op vlak van rationeel energieverbruik en het op punt zetten van een coördinatie tussen de departementen Stedenbouw en Publiek onderwijs, de grondregie en het OCMW op vlak van energetische performantie van de gebouwen.

Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan een energiekadaster voor alle gebouwen van het openbare patrimonium van de Stad. Dat kadaster zal binnenkort worden geïmplementeerd in een softwareprogramma voor energieboekhouding (cf. Actie 2.3.1). De gebouwen die de meeste energie verbruiken, zullen het voorwerp uitmaken van energieaudits of verslagen waarin tussenkomsten worden aanbevolen (cf. Actie 2.3.2). Bij het OCMW werden 12 audits uitgevoerd in 5 collectieve woningcomplexen en 7 inrichtingen. Voor de inrichtingen werd een actieplan opgesteld door een technisch comité. Dat plan wordt in de praktijk omgezet in overleg met de personeelsleden van deze entiteiten.

- dynamiseren en versterken van de samenwerking tussen de verschillende actoren door het frequenter organiseren van vergaderingen
- uitwisselen van ervaringen en hen verderzetten
- een gemeenschappelijk platform creëren

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

Verantwoordelijk beheer van de natuurlijke rijkdommen

- **Milieu:** vermindering van het primaire energieverbruik - beperking van de verontreinigende emissies / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verlaging van de energiekosten / Begunstigden: de Stad en het OCMW
- **Sociaal:** verlaging van de huurlasten / Begunstigden: de huurders van het OCMW en van de Grondregie
- **Governance:** efficiënte coördinatie van de plaatselijke actoren - ervaringen en goede praktijken delen - harmonisering van de benaderingen / Begunstigden: de Stad en het OCMW

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Uitvoering van audits en studies - mechanismen voor de opvolging van het verbruik - investeringen in de gebouwen en de installaties - regionale en federale subsidies - human resources van de Stad en van het OCMW (energieverantwoordelijken) - samenwerking tussen de actoren

Leider en partnerships:

Het Departement Stedenbouw (Cel Energie), het Departement Handel en de Grondregie van de Stadseigendommen en het Departement der Werken van het OCMW in samenwerking met het Departement Openbaar Onderwijs

Sturing

Etappes van het project	Start	Voltooiing
Vorbereiding	2008	
Uitvoering -		
Eerste evaluatie		

Evaluatie van de actie:

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
Verschillende initiatieven om de energieprestaties van de	Verbetering van de energieprestaties van de	Aantal en kwaliteit van de acties die door het OCMW worden

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
gebouwen te verbeteren	gebouwen van het OCMW	ingevoerd
6.074.351 kWh (OCMW 2011)	Invoering van een globale opvolging van het verbruik van de 3 entiteiten	Globaal gasverbruik OCMW (kWh/jaar)
962.794 euros (CPAS 2011)		Elektriciteits- en gasverbruik vergeleken in een welbepaald panel van gebouwen van het OCMW (kWh/jaar)
1.518.606 kWh (CPAS 2011)		Elektriciteits- en gasverbruik vergeleken in een welbepaald panel van gebouwen van het OCMW (euro/jaar)
4 vergaderingen met de verschillende entiteiten over energie (2011)		Aantal vergaderingen met de verschillende entiteiten over energie

Actieterrein: Energiebeleid

ACTIE 2.3.04 MAATREGELEN VAN HET OCMW OP HET GEBIED VAN ENERGIE COÖRDINEREN EN VERSTERKEN

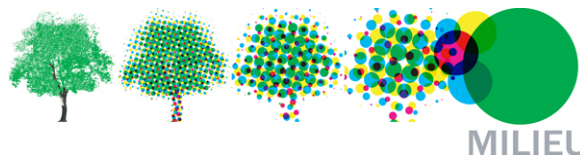
Actie, doelstellingen en context:

Het OCMW is van plan om een Energiecoördinatie in te voeren met de bedoeling om via concrete acties energie op een rationeler manier te gebruiken (REG). Deze aanpak zal niet alleen in zijn openbare gebouwen en zijn residentiële patrimonium worden toegepast, maar ook in de woningen die de instelling huurt in het kader van Project X (cf. Actie 4.2.2). Die Energiecoördinatie heeft ten doel om de talrijke plaatselijke initiatieven die al jarenlang worden opgericht binnen de verschillende diensten van het OCMW, te structureren en te versterken. Die initiatieven streven ofwel naar betere energieprestaties van de gebouwen ofwel naar lagere energiekosten voor de vestigingen en de huurders.

De oprichting van de Cel Energie binnen het Departement Maatschappelijke Actie in maart 2007 is een van die initiatieven. Deze cel biedt hulp en begeleiding voor personen die moeite hebben om hun energiefacturen te betalen en die dus met problemen op het gebied van de energiebevoorrading worden geconfronteerd. Daarnaast werd een interne werkgroep Energie opgericht, die werkt aan een sensibiliseringsprogramma ter attentie van het personeel van het OCMW voor rationeel energiegebruik op de werkplek. Het OCMW werkt ten slotte ook nog mee aan het gewestelijke PLAGE-project (Plannen voor Lokale Actie voor het Gebruik van Energie), dat een krachtig energiebeheer promoot bij administraties en Brusselse huisvestingsmaatschappijen. Dankzij dit project konden in 2005 in vijf vestigingen en vier woningen van het OCMW audits worden uitgevoerd en maatregelen worden getroffen.

De Energiecoördinatie zal ontmoetingen organiseren tussen de verschillende actoren die afzonderlijk aan de energieproblematiek werken en zal de mogelijkheid bieden om de verschillende projecten beter in de kijker te plaatsen en te opwaarderen, de ervaringen te delen en de vaardigheden aan te vullen. Op die manier zou ze moeten helpen om de pilotinitiatieven een permanent karakter te bezorgen en ze geleidelijk aan tot alle gebruikers of alle gebouwen van het OCMW uit te breiden.

Een eerste project-piloot werd met succes met het DVH (Departement Verzorging ten Huize) uitgevoerd. Samen met de directies van de verschillende instellingen heeft de Coördinatie Energie een efficiënte communicatie tool ontwikkeld : Het Energetisch Dashboard. Deze tools word maandelijks aangepast en

stelt op een gebruiksvriendelijke manier voor de evolutie van de maandelijkse water, gas en elektriciteitsverbruiken. De directies van de instellingen krijgen hierdoor een duidelijk uitzicht op het gebruik van energie in hun gebouw en hebben al fouten gevonden die intussen een oplossing hebben gevonden.

Een tweede project-piloot begint in november 2012 voor de 11 sociale antennes van het OCMW van Brussel.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** verlaging van het energieverbruik en van de emissies van broeikasgassen / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verlaging van de kosten voor energie / Begunstigden: het OCMW
- **Sociaal:** verspreiding van een cultuur met betrekking tot het rationele gebruik van energie - sensibilisering en deelneming / Begunstigden: het OCMW, zijn personeel en de gebruikers van zijn diensten
- **Governance:** efficiënte coördinatie van de actoren - versterking van de interne dynamiek / Begunstigden: het OCMW

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Aanwerving van een energiecoördinator - financiering van de acties door gewestelijke en federale subsidies (Energiefonds, Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost - FRGE en het Grootstedenbeleid - GSB)

Sturing en partnerships:

Het Departement Sociale Economie in samenwerking met alle diensten van het OCMW die bij deze materie betrokken zijn (Cel Energie, Project X, Dienst Eigendommen, Departement der Werken)

Voorziene kalender:

Totale duur van de actie	Start	Voltooiing
Doorlopend	2010	-

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Beoogde resultaten	Indicatoren
Functionele energiecoördinatie	Oprichting van de Energiecoördinatie	Functionele energiecoördinatie
Energieverbruik (gas en elektriciteit) van het OCMW in 2011: 36.796.579 kWh	Beperking van het energieverbruik van het OCMW	Energieverbruik in kWh/jaar
3 vergaderingen van de Energiecoördinatie in 2011	Uitbreiding van de coördinatie tussen de verschillende actoren	Aantal vergaderingen van de Energiecoördinatie

Actieterrein: Energiebeleid

ACTIE 2.3.06 LICHTPLAN UITVOEREN

De context, het einddoel en de actie:

Het Lichtplan, een initiatief van de Stad, in samenwerking met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, werd in 2010 voorgesteld en heeft betrekking op 3 sectoren: de openbare verlichting, de verlichting van historische gebouwen en de feestverlichting. De invoering van het Lichtplan heeft vooral betrekking op de eerste sector, aangezien het daarvoor een kader schept waarmee de openbare verlichting op een duurzame manier kan worden beheerd. In die optiek is het noodzakelijk om door te gaan met de geleidelijke vernieuwing van alle installaties.

Deze actie betreft dan ook de vervanging van de oude lichtpunten door nieuwe, die aan de nieuwe normen beantwoorden. Die worden op een kleinere afstand en veel minder hoog geïnstalleerd, waardoor er minder lichtvermogen en dus ook energie nodig is – zelfs als het aantal lichtpunten wordt verhoogd. Daarnaast worden de zichtbaarheid en de veiligheid van voetgangers en andere weggebruikers door het nieuwe verlichtingsstelsel verbeterd. Doordat lichtpunten van de openbare verlichting gemiddeld genomen 20 jaar meegaan, is de vervanging een continu proces dat in het kader van ‘projecten’ wordt uitgevoerd. Hierbij stemt ieder project overeen met een straat of met een plein. In 2009 werden 19 projecten voor de vernieuwing van de openbare verlichting uitgevoerd. Zij leverden samen een energiebesparing van 37 % op voor de betreffende sectoren.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** verlaging van het energieverbruik / Begunstigden: de gemeenschap
- **Sociaal:** betere zichtbaarheid in de straten waar de verlichting werd vernieuwd - veiliger omgeving - vermindering van het gevoel van onveiligheid / Begunstigden: de inwoners
- **Economie:** verlaging van de energiekosten / Begunstigden: de Stad

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Gewestelijke subsidie - stedenbouwkundige vergunning vereist - human resources van Wegeniswerken - externe knowhow voor de werkzaamheden

Sturing en partnerships:

Het Departement Wegeniswerken (Cel Openbare Verlichting en Cel Studies-Vergunningen) in partnership met het Departement Stedenbouw (Cel Energie) en SIBELGA

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Beoogde resultaten	Indicatoren
13 projecten voor de vervanging van lichtpunten werden uitgevoerd (2011)	Voortzetting van de vernieuwing van de openbare verlichting	Aantal bijkomende projecten per jaar
14.969.357,50 kWh totaalverbruik voor de openbare verlichting (2011)	Verlaging van de energiekosten van de openbare verlichting voor de betreffende sectoren	Jaarlijks totaal verbruik van de openbare verlichting in kWh

Actieterrein: Energiebeleid

ACTIE 2.3.7 STAD EN OCMW VAN GROENE STROOM VOORZIEN

De context, het einddoel en de actie

De traditionele manier om elektriciteit op te wekken – op basis van fossiele brandstoffen – is een zorgwekkende gewoonte. Niet alleen omwille van de uitputting van de natuurlijke rijkdommen, maar ook omwille van de luchtverontreiniging die daardoor ontstaat. Het gebruik van hernieuwbare energiebronnen vormt een milieuvriendelijk alternatief dat ook deel uitmaakt van het concept van de duurzame ontwikkeling. In het kader van het Kyoto-protocol en de bestrijding van de uitstoot van broeikasgassen moet de Stad als overheid het voorbeeld geven en grondig nadenken over het gebruik van groene elektriciteit voor de gebouwen van de administratie. Het is de bedoeling om uiteindelijk 100 % groene elektriciteit te gebruiken.

De liberalisering van de energiesector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is voor de Stad, de Grondregie, het OCMW en de Politiezone de gelegenheid om inspanningen te leveren om de Europese doelstellingen op het gebied van de bevoorrading van groene energie te halen. Dankzij de openstelling van de elektriciteits- en de gasmarkt kunnen die instanties voortaan verschillende leveranciers in concurrentie met elkaar plaatsen en de interessantste kiezen op economisch maar ook op milieuvriendelijk vlak. Deze markt vertegenwoordigde in het referentiejaar 2008 en voor de vier entiteiten die hierboven werden vermeld, een verbruiksvolume van 33.232.537 kWh voor elektriciteit en 157.697.377 kWh voor gas.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Milieu:** verlaging van de uitstoot van broeikasgassen door het gebruik van groene energie/ Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** in concurrentie plaatsen van de elektriciteit- en gasleveranciers om een lagere prijs te bedingen voor de energie - scheppen van banen in de sector van de groene energie / Begunstigden: de Stad, de Grondregie, het OCMW en de Politiezone - de actoren op de markt van de milieuvriendelijke energie
- **Sociaal:** voorbeeldrol van de plaatselijke overheden - sensibiliseren voor de duurzame ontwikkeling / Begunstigden: de burgers, de gebruikers en het personeel van de Stad, van de Grondregie, van het OCMW en van de Politiezone

Uitvoering van de actie

Middelen:

Overheidsopdracht bij de leveranciers - hulp bij de beslissing door een studiekantoor - opvolgingscomité bestaande uit vertegenwoordigers van het Departement Stedenbouw, het Departement Handel en de Grondregie van de Stadseigendommen en van het OCMW

Sturing en partnerships:

Het Departement Aankoopcentrale in samenwerking met het opvolgingscomité

Voorziene kalender:

Totale duur van de actie	Start	Voltooiing
36 maanden	2010	2013

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	indicatoren
Levering van klassieke elektriciteit	Overschakelen naar groene elektriciteit (aangekondigd door de leverancier)	percentage groene elektriciteit op het totaal van het elektriciteitsverbruik (aangekondigd door de leverancier)

ACTIETERREIN: ENERGIEBELEID
ACTIE 2.3.8 DE VERWARMINGSSYSTEMEN RENOVEREN

De context, het einddoel en de actie:

De verbetering van de energetische performantie van het bestaand patrimonium is een prioriteit en dit met als uiteindelijk doel het uniformiseren van de kwaliteit en het niveau van de performantie van de verwarmingsinstallaties van het geheel van het imobilieënpark van de Stad en de Grondregie. De investeringen hebben betrekking op het buitengewoon onderhoud; zij worden dus op een verhoogd ritme jaar na jaar onderhouden. De verwarmingsinstallaties zijn de eerste die van deze investeringen zullen genieten.

Op het einde van 2007 heeft de Grondregie een renovatieprogramma van haar stookketelpark opgestart. Elk jaar worden gemiddeld 4 gemeenschappelijke stookketels gemoderniseerd en 150 nieuwe individuele stookketels geïnstalleerd. Deze investeringen viseren voornamelijk de plaatsing van condenserende stookketels aangestuurd door een automatisch regelsysteem in functie van de buitentemperaturen; en de systematische installatie van thermostatische kranen in de woongelegenheden. Als dit ritme wordt aangehouden, zal de Grondregie over het geheel van zijn park stookketels bezitten in 2016 voor wat de individuele ketels betreft en voor wat de gezamenlijke ketels betreft vanaf 2018.

Wat de publieke gebouwen betreft, installeert de Stad sinds 2000 condensatieketels op het moment dat de verwarming wordt gerenoveerd. Als het technisch mogelijk is, wordt de condensatieketel verkozen. Elk jaar worden er gemiddeld 8 ketels gerenoveerd. De individuele verwarmingsketels van de conciërgerieën worden eveneens systematisch vervangen door condensatieketels wanneer het technisch mogelijk is.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** verbeteren van de energetische performantie van de gebouwen - vermindering van de milieuafdruk / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verminderen van de energiefactuur / Begunstigden: de huurders van de Grondregie en de Stad

Uitvoering van de actie:

Middelen:

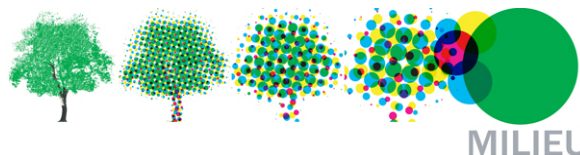
Variabele investeringsbudgetten volgens de kracht van de installatie - regionale subsidies

Sturing en partnerships:

Het Departement Handel en de Grondregie van de Stadseigendommen en het Departement Stedenbouw (Cel Speciale technieken)

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Doelstellingen	Indicatoren
20 individuele condenserende stookketels op de 620 van de Grondregie (2011)	Veralgemeening van de condenserende stookketels	Aantal individuele condenserende stookketels van de Grondregie
8 uitergeruste condenserende stookketels op de 82 van de Grondregie (2011)	Veralgemeening van de condenserende stookketels	Aantal verwarmingsinstallaties van de Grondregie uitgerust met condenserende stookketels

Beginsituatie	Doelstellingen	Indicatoren
932 woongelegenheden van de Grondregie uitgerust met thermostatische kranen op de 2600 (2011)	Uitrusting van alle woongelegenheden met thermostatische kranen	Aantal woongelegenheden van de Grondregie uitgerust met thermostatische kranen
12 individuele condenserende stookketels op de 40 van de Stad (2011)	Veralgemeening voor zover mogelijk van de condenserende stookketels	Aantal individuele condenserende stookketels van de Stad
50 uitgeruste condenserende ketels op de totaliteit van de ketels van de Stad (2011)	Veralgemeening van de condenserende stookketels, in de mate van het mogelijke	Aantal gemeenschappelijke verwarmingssystemen uitgerust met condenserende stookketels

Actieterrein: Energiebeleid

**ACTIE 2.3.9 UITVOEREN VAN THERMOGRAFIE VAN DE GEVELS VAN DE GEBOUWEN VAN
DE GRONDREGIE**

De context, het einddoel en de actie:

Het thermografie - project van de gevels van de Grondregie moet in verband gebracht worden met diegene die het verbeteren van de thermische isolatie van de gebouwen betreft. Het lijkt primordiaal de kennis van het vastgoedpark en het energieverbruik te perfectioneren zoals ook de kennis van de verwachtingen van de gebruikers van het gebouw, het rekening houden met de gedragingen en de evolutieperspectieven. De thermografie is een cartografie - techniek van oppervlaktetemperaturen meer en meer gebruikt voor de thermische diagnose van gebouwen. Ze laat toe thermische onregelmatigheden te dedecteren zoals isolatiegebreken, thermische bruggen, en lucht, - of waterdichtheidsproblemen.

Het lijkt primordiaal om de kennis van het vastgoedpark en haar energetisch verbruik te perfectioneren, evenals de kennis van de verwachtingen van de gebruikers van het gebouw, het begrip van de gedragingen en de perspectieven van de evolutie.

Het doel van deze actie is viervoudig:

- 1) De meest energieverlieslatende gebouwen identificeren en het grootste aantal woonegelegenheden als doelgroep kiezen. Steunend op de analyse van de verbruiken en op de defenitie van de energetische profielen van de gebouwen, zal een eerste selectie, samengesteld uit representatieve gebouwen van het patrimonium, equivalent aan 30% van de woonegelegenheden van het huurpark, gemaakt worden;
- 2) De kennis van het patrimonium verfijnen. Als de eerste opdracht het kiezen van de doelgroep van gebouwen met een sterke bezettingsgraad zal zijn, zal op termijn het opstellen van een thermografische kaart van de staat van de energetische verliezen van het geheel van de gebouwen van de Grondregie gebeuren;
- 3) Verbeteren van de energetische performantie van de gebouwen. De infrarode thermografie betekent inderdaad een excellente aanvulling voor de energetische diagnose. Ze zal toestaan de doelgroep te bepalen en de prioritaire acties te rangschikken volgens belangrijkheid en daarna de gewenste technische oplossingen te bepalen (warmteproductiesysteem, warm water, isolatie, permanente luchtverversing, enz.). Al deze maatregelen zorgen op termijn voor een vermindering van de milieuafdruk van het vastgoedpark van de Regie;
- 4) Interactie met de de huurders en hun kennisniveau van de technische infrastructuren van het gebouw waar ze wonen, ontwikkelen. Enkele van de excessieve

energieverbruiken die voortvloeien uit een minder afdoend gebruik van de woongelegenheden door de huurders, zouden op de voorgrond kunnen geplaatst worden en dus voorwerp uitmaken van een doelgericht antwoord, eerder dan niet nuttige inversteringen in een gebouw dat overigens performant is.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** betere kennis van het patrimonium - verbetering van de energetische performantie van de gebouwen - vermindering van de milieuafdruk / Begunstigden: de Grondregie en de gemeenschap
- **Economie:** verminderen van de energiefactuur / Begunstigden: de huurders
- **Sociaal:** participatieve dimensie van de actie - interactie tussen de administratie en de huurders / Begunstigden: de Grondregie en de huurders

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Studiebureau voor het realiseren van de thermografie en het oprichten van het communicatieprogramma - minimum 50.000 euro waarvan 25.000 van de subsidie 'Agenda Iris 21' verkregen voor 2012 van Leefmilieu Brussel - BIM

Sturing en partnerships:

Het Departement Handel en de Grondregie van de Stadseigendommen

Sturing :

Etappes van het project	Start	Voltooiing
Vorbereiding	2012	
Uitvoering	2012	
-		
Eerste evaluatie	2012	

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Doelstellingen	Indicatoren
Geen enkele gethermografeerde gevel	Verbetering van de kennis van het vastgoedpatrimonium	Jaarlijks aantal gethermografeerde gebouwen
Geen enkel gerealiseerde investering op basis van de thermografie van de gebouwen	Bepalen van de doelgroep en verhogen van de isolatiewerken en de zware renovaties op basis van de thermografie van de gebouwen	Jaarlijks bedrag van de gerealiseerde werken van de Grondregie op basis van de thermografie van de gebouwen
Zwakke kennis van de huurders van de Grondregie van het gebouw waarin ze wonen	Groei van de kennis van de technische installaties (stookketels, regeling, thermostaten, enz.) door de huurders van de Grondregie	Aantal participatieve bijeenkomsten over de technische installaties georganiseerd ten aanzien van de huurders van de Grondregie

Actieterrein: Energiebeleid

ACTIE 2.3.10 FOTOVOLTAÏSCHE ZONNEPANELEN INSTALLEREN

De context, het einddoel en de actie:

De productie van elektriciteit op basis van fotovoltaïsche zonnepanelen is een interessante oplossing waarmee de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen kan worden verminderd. Deze vorm van energie is echter alleen interessant voor een gebouw waarvan het omhulsel al op een onberispelijke manier is geïsoleerd en verlucht.

De elektrische energie die door die fotovoltaïsche zonnepanelen wordt geproduceerd, voedt in de eerste plaats de elektriciteitsinstallaties van de betreffende gebouwen, waardoor zij hun afhankelijkheid van het openbare elektriciteitsnet aanzienlijk kunnen verlagen. Overigens wordt iedere elektrische kWh die wordt geproduceerd, in rekening gebracht en gehanteerd als basis bij de toekenning van Groene Certificaten. Deze vormen een aanzet voor de productie van groene energie en maken het voorwerp uit van onderhandelingen bij de verschillende commerciële energieleveranciers die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest actief zijn.

- Een Stad die onafhankelijk is op vlak van elektriciteit
- Een Stad die groene energie produceert
- Het plaatsen van fotovoltaïsche zonnepanelen voor alle gebouwen waarvoor de energieconsumptie geoptimaliseerd werd
- Het aanbod aan groene energie verbeteren
- 100 % van de potentiële M2 dak bedekken

- Fotovolataïsche zonnepanelen installeren ten einde groene elektriciteit te leveren
- De uitsoot van CO 2 verminderen
- Een haalbaarheidsstudie uitvoeren door de Cel Energie voor elk nieuw openbaar gebouw

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** verlaging van de uitstoot van broeikasgassen / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verlaging van het verbruik en van de kosten voor energie / Begunstigden: de Stad, de Grondregie, het OCMW en de huurders
- **Sociaal:** voorbeeldrol van de plaatselijke overheden - sensibilisering voor duurzame ontwikkeling / Begunstigden: de burgers, de gebruikers en het personeel van de Stad/de Grondregie/ het OCMW

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Eigen middelen en subsidies - derdepartijfinanciering te overwegen - knowhow van de studiekantoren

Sturing en partnerships:

Het Departement Stedenbouw (Cel Energie en Cel Bijzondere Technieken), het Departement Handel en de Grondregie van de Stadseigendommen en het OCMW (Departement der Werken)

Sturing :

Etappes van het project	Start	Voltooiing
Vorbereiding	2009	
Uitvoering -	2009	
Eerste evaluatie	2009	

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Doelstellingen	Indicatoren
10 m ² daken uitgerust (Stad) in 2011	Uitbreiden van de oppervlakte van uitgeruste daken	m ² panelen door de Stad geïnstalleerd
0 kWh	De hoeveelheid geproduceerde elektriciteit verhogen	Hoeveelheid geproduceerde elektriciteit in kWh
9,74 m ² daken uitgerust (OCMW) in 2011	Uitbreiden van de oppervlakte van uitgeruste daken	m ² panelen door het OCMW geïnstalleerd

Actieterrein: Energiebeleid

ACTIE 2.3.11 THERMISCHE ZONNEPANELEN INSTALLEREN

De context, het einddoel en de actie:

De productie van warm sanitair water op basis van hernieuwbare bronnen is een interessante oplossing waarmee de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen kan worden verminderd. Deze vorm van energie is echter alleen interessant voor een gebouw waarvan het omhulsel al op een onberispelijke manier is geïsoleerd en verlucht. Het technische belang van de isolatie is immers groter dan dat van de zonnepanelen.

Voor ieder nieuw of gerenoveerd gebouw zal een relevantiestudie worden uitgevoerd voor een oppervlakte van 10, 20, 30 m² en meer. De grootste installatie met een terugverdientijd van minder dan 10 jaar zal worden geïnstalleerd. De nieuwe installaties zullen met warmtemeters zijn uitgerust, waarmee de energiewinst zal kunnen worden geëvalueerd die uit de zonnestraling wordt gehaald.

- Verhogen van de oppervlakte aan geïnstalleerde thermische zonnepanelen

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** verlaging van de uitstoot van broeikasgassen / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verlaging van het verbruik en van de kosten voor energie / Begunstigden: de Stad, de Grondregie, het OCMW en de huurders
- **Sociaal:** voorbeeldrol van de plaatselijke overheden - sensibilisering voor duurzame ontwikkeling / Begunstigden: de burgers, de gebruikers en het personeel van de Stad/de Grondregie/et OCMW

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Eigen middelen en subsidies - derdepartijfinanciering te overwegen - knowhow van de studiekantoren

Sturing en partnerships:

Het Departement Stedenbouw (Cel Energie en Cel Bijzondere Technieken), het Departement Handel en de Grondregie van de Stadseigendommen en het OCMW (Departement der Werken)

Voorziene kalender:

Sturing :

Etappes van het project	Start	Voltooiing
Vorbereiding		
Uitvoering -		
Eerste evaluatie		

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Doelstellingen	Indicatoren
480 m ² daken uitgerust (Stad en Grondregie)) in 2011	Verhogen van de oppervlakte van uitgeruste daken	m ² panelen die door de Stad zijn geïnstalleerd
190,4 m ² daken uitgerust (OCMW) in 2011	Bijkomende uitrusting van 693 m ²	m ² panelen die door het OCMW zijn geïnstalleerd
6 toegekende zonneboiler premies in 2011	Toename van het aantal zonneboiler premies toegekende	Aantal toegekende zonneboiler premies

Actieterrein: Energiebeleid

ACTIE 2.3.12 WARMTEKRACHTKOPPELING BEVORDEREN

De context, het einddoel en de actie:

Warmtekrachtkoppeling biedt simultaan warmte en elektriciteit. Haar verbruik aan brandstof is lager dan het verbruik van een stookketel en een elektrische centrale die dezelfde warmte en elektriciteit zouden produceren. De verloren warmte gedurende de aanmaak van elektriciteit wordt volledig hergebruikt voor het verwarmen van het gebouw of voor de aanmaak van warm sanitair water zowel op het gebied van de economie als van de ecologie voordelen. De verliezen ten gevolge van het transport van elektriciteit worden bijna tot nul herleid.

De warmtekrachtkoppeling heeft zoel economische, - als milieu – voordelen:

- Een terugverdiëntijd op de investering van 3 tot 5 jaar
- Een besparing van primaire energie, de vermindering van de energetische factuur tot 30%
- Een vermindering van vervuulende uitstoot van orde grote van 15 tot 30%

- De energiefactuur van de gebouwen van de Stad verminderen

- - Verbeteren van het aanbod aan groene energie
- Verminderen van het verbruik aan elektriciteit

- Systematische haalbaarheidsstudie voor alle gebouwen van meer dan 1000 m²
- Vermindering van de uitstoot aan CO₂

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** gebruik van een hernieuwbare energiebron – verlaging van de verontreinigende emissies / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verlaging van de energiekosten door een lager verbruik van primaire energie / Begunstigden: de huurders van de Grondregie en van het OCMW

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Variabele investeringsbudgetten afhankelijk van het vermogen van de installatie – gewestelijke subsidie (premie tot 200.000 euro per gebouw en per onderneming voor een periode van 3 jaar, met inbegrip van alle steunmaatregelen)

Sturing en partnerships:

Het Departement Stedenbouw (Speciale Technieken) en het Departement Handel en de Grondregie van de Stadseigendommen van de Stad en het Departement der Werken van het OCMW

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Doelstellingen	Indicatoren
1 warmtekrachtkoppelings-installatie geïnstalleerd bij het OCMW (2011)	installatie van 2 bijkomende warmtekrachtkoppelings-installaties	Aantal warmtekrachtcentrales geïnstalleerd bij het OCMW
1 warmtekrachtkoppelings-installatie geïnstalleerd bij de Grondregie (2011)	Installatie van 2 bijkomende warmtekrachtkoppelings-installaties	Aantal warmtekrachtcentrales geïnstalleerd bij de Grondregie
0 kWh geproduceerd (2012)	Stijging van de hoeveelheid geproduceerde energie	Warmteproductie in kWh Electriciteitsproductie in kWh
Geen enkele warmtekrachtkoppelings-installatie	Installatie van 2 warmtekrachtkoppelings-installaties	Aantal warmtekrachtcentrales geïnstalleerd bij de Stad

Actieterrein: Energiebeleid

ACTIE 2.3.14 GEBRUIKERS VAN GEBOUWEN VAN DE STAD EN HET PUBLIEK SENSIBILISEREN VOOR ENERGIEBESPARINGEN

De context, het einddoel en de actie:

“Opwarming van het klimaat” is een thema dat de burgers in hoge mate bezig houdt. Iedereen maakt zich zorgen over het feit dat de winters de afgelopen jaren abnormaal zacht waren en over het feit dat abnormale klimaatomstandigheden dichtbij en veraf met alle ongunstige menselijke en maatschappelijke gevolgen van dien, steeds vaker voorkomen.

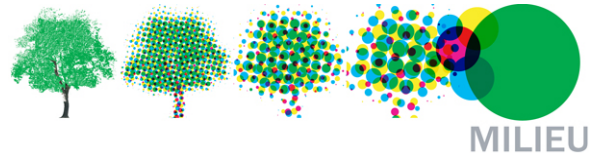
Het 4de wetenschappelijke rapport van de intergouvernementele groep experts over de evolutie van het klimaat (IPCC), dat op 2 februari 2007 werd gepubliceerd, bevestigt dat het klimaat in de nabije toekomst ingrijpend zou kunnen worden ontregeld en beschrijft ook nauwkeurig hoe dat kan gebeuren. Dit rapport kan als basis worden gebruikt om maatregelen te treffen die de klimaatverandering en de ongunstige effecten op het overleven van de planeet moeten beperken. Daarnaast berekende het Stern-rapport (*The economics of climate change*, november 2006) de financiële kostprijs van de klimaatverandering. Als niets wordt ondernomen om de huidige trend om te buigen, zou die kostprijs tegen het jaar 2050 tot 5.500 miljard euro kunnen oplopen.

Op 20 maart 2007 heeft de Europese Unie zich ertoe verbonden om haar energieverbruik tegen het jaar 2020 met 20 % te drukken. In dezelfde periode zou het aandeel van hernieuwbare energie daarbij van de huidige 6 % naar 20 % worden opgetrokken. Op die manier wil de Unie tegen de klimatologische ontregeling strijden.

Het is dan ook in dat kader dat het beleid van de Stad op het gebied van het rationele energiegebruik past. Aangezien energieverspilling gedeeltelijk toe te schrijven is aan dagelijkse handelingen en het gedrag van gebruikers van een gebouw, is het de bedoeling om de gebruikers van de gebouwen van de Stad en van de Grondregie (personeel, leerlingen, huurders enz...) te sensibiliseren voor het rationele gebruik van de energie. Dat beleid wordt omgezet in verscheidene acties, die in de volgende fiches worden beschreven:

- **Actie 2.3.14.a:** Gebruikers en personeel van de Stad en het OCMW Sensibiliseren voor energiebesparingen
- **Actie 2.3.14.b:** Gebruikers van de scholen Sensibiliseren voor energiebesparingen

**Verantwoordelijk beheer
van de natuurlijke rijkdommen**

- **Actie 2.3.14.c:** Gebruikers van de Huizen voor het Kind sensibiliseren voor energiebesparingen
- **Actie 2.3.14.d:** Gebruikers en personeel van de Stad en het OCMW sensibiliseren voor het rationeel energiegebruik

- **Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:**
 - **Milieu:** verlaging van energieverbruik en beperking van de uitstoot van de broeikasgassen / Begunstigden: de gemeenschap
 - **Economie :** verlaging van de energiekosten / Begunstigden: de Stad, haar Grondregie en het OCMW
 - **Sociaal:** voorlichting van het publiek over het milieu – deelname van de gebruikers bij de invoering van collectieve projecten – voorbeeldrol van de Stad / Begunstigden: de Stad, de inwoners, de gebruikers van de diensten van de Stad en de ambtenaren

Actieterrein: Energiebeleid

ACTIE 2.3.14.A GEBRUIKERS EN PERSONEEL VAN DE STAD EN HET OCMW SENSIBILISEREN VOOR ENERGIEBESPARINGEN

De context, het einddoel en de actie

Energieverspilling is gedeeltelijk toe te schrijven aan dagelijkse handelingen en het gedrag van de gebruikers van een gebouw. Deze actie heeft tot doel om alle betrokken partijen te sensibiliseren door enerzijds het personeel van de Stad en van het OCMW aan te sporen tot een rationeel gebruik van de energie op hun werkplek (verlichting, computers, verwarming enz...) en door anderzijds de gebruikers te sensibiliseren voor energiezuinig gedrag in de gebouwen waarvan ze gebruik maken.

Algemeen gesteld zal het sensibiliseren van het personeel en van de gebruikers volgens de gebruikelijke kanalen verlopen waar zowel de Stad als het OCMW altijd toegang toe hebben: publicatie van informatieve artikelen op de website van de Stad, in het informatieblad van de Stad (*Brusseleir*) en in het blad van het gemeentepersoneel (*PerBruNews*), gerichte sensibiliseringsacties enz... Bij het OCMW zouden in de verschillende diensten energieambassadeurs moeten worden aangeduid.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Milieu:** verlaging van energieverbruik – beperking van de uitstoot van broeikasgassen / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verlaging van de kosten voor energie / Begunstigden: de Stad en het OCMW
- **Sociaal:** voorlichting van het publiek over het milieu – deelname van de gebruikers aan de invoering van collectieve projecten – voorbeeldrol van de Stad / Begunstigden: de Stad, de inwoners, de gebruikers van de diensten van de Stad en de ambtenaren

Uitvoering van de actie

Middelen:

Eigen middelen, gewestelijke subsidies (Agenda Iris 21) en federale subsidies (Grootstedenbeleid) – externe kennis en ervaring van kantoren die in participatie zijn gespecialiseerd – human resources van de betreffende diensten

Sturing en partnerships:

Bij de Stadsdiensten het Departement Stedenbouw (Cel Energie) in partnership met het Departement Personeel (Algemene administratie), het Departement Openbaar Onderwijs en het Departement Cultuur, Jeugd, Ontspanning en Sport/Bij het OCMW de Coördinatiecel Energie en de interne Werkgroep Energie

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	indicatoren
11 sensibiliseringsacties van de Stad (2011)	Sensibiliseringsacties verderzetten	Jaarlijks aantal sensibiliseringsacties
Geen enkele actie gevoerd door de energieambassadeurs van het OCMW in 2011	Werktuigen en betrokkenheid van het energieambassadeurs netwerk	Aantal acties door de energieambassadeurs gevoerd
1249 schuldbemiddelingen, verband houdend met energiefacturen in 2011	Verlaging van het aantal bemiddelingen	Jaarlijks aantal schuldbemiddelingen in verband met energiefacturen
Aanname van het gemeentelijke premiereglement "koelkast A+++ " in april 2015	Het jaarlijkse aantal toegekende "koelkast A+++ " premies behouden of verhogen	Totaal jaarlijks aantal "koelkast A+++ " premies toegekend op 31 december van het jaar

Actiedomein : Energiebeleid

**ACTIE 2.3.14.B DE GEBRUIKERS VAN DE SCHOLEN BEWUST MAKEN VAN
ENERGIEBESPARENDE MAATREGELEN**

De context, het einddoel en de actie

Het probleem van energieverspilling in de schoolgebouwen wordt vaak als voorbeeld gegeven om te laten zien wat er op het gebied van energiebesparing moet worden vermeden.

Is het te warm? Dan gaan de ramen open.

Is het te koud? Dan wordt gevraagd om de verwarming hoger te zetten.

Er bestaan technische middelen om het energieverbruik te beperken. Een rationeel energiegebruik wordt evenwel pas mogelijk als iedereen er zich bewust van wordt.

Er worden pedagogische bewustmakingsacties ondernomen rond rationeel energiegebruik (REG) waar kinderen, leerkrachten en ouders aan deelnemen, soms met de steun van externe deskundigen. Dit is Milieueducatie (MIE).

De uiteindelijke doelstelling is om via een collectief bewustzijn tot een voorbeeldige gedragsverandering te komen en om vanuit de onderwijssector basisgedragingen te verspreiden die leiden tot een verantwoord energieverbruik. Dat is begeleiding bij gedragsverandering.

In de scholen wordt de temperatuurregeling verbeterd door enkel de gebruikte lokalen te verwarmen; daarnaast wordt er communicatie gevoerd en worden gebruikers aangemoedigd om deel te nemen.

Er zijn twintig prioritaire gebouwen (49 scholen) aangeduid die energiebesparingen kunnen verwezenlijken via een reeks verantwoorde handelingen en beperkte inrichtingskosten.

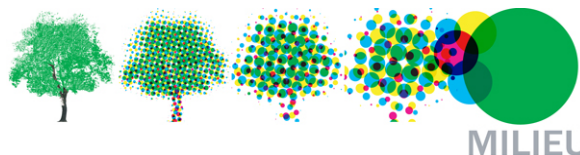
De bedoeling is dat de gebruikers van deze gebouwen als eerste worden gesensibiliseerd voor energiebesparingen. In die zin moet in elk van deze gebouwen minstens één jaarlijkse sensibiliseringsactie plaatsvinden.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Milieu:** energiebesparing en minder uitstoot van broeikasgassen / Begunstigden: de gemeenschap
- **Sociaal:** milieueducatie van het publiek - deelname van de gebruikers aan collectieve projecten - voorbeeldrol van de Stad / Begunstigden: de Stad en de gebruikers van de scholen
- **Economie:** beperking energiekosten / Begunstigden: de Stad

Uitvoering van de actie

**Verantwoordelijk beheer
van de natuurlijke rijkdommen**

Middelen : Ondersteuning door het onderwyzend personeel - thematische ondersteuning - externe technische expertise (Leefmilieu Brussel - BIM, Stadswinkel, COREN, GoodPlanet)

Leider en partnerships : het Departement Openbaar Onderwijs en occasionele samenwerking met het Departement Stedenbouw (Cel Energie en Cel Speciale Technieken) en met de steun van externe partners.

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
Op datum van 1 september 2015 hadden 28 scholen in een prioritair gebouw speciale REG-projecten uitgewerkt.	Eén REG-project per jaar per prioritair gebouw.	Tal van scholen hebben permanente REG-projecten uitgevoerd in het voorbije schooljaar.

Actiedomein : Energiebeleid

**ACTIE 2.3.14.C GEBRUIKERS VAN DE HUIZEN VOOR HET KIND SENSIBILISEREN VOOR
ENERGIEBESPARINGEN**

De context, het einddoel en de actie

Die structuren zijn over het volledige gemeentelijke grondgebied verspreid en vangen buiten de lesuren alle kinderen van 6 tot 12 jaar op en bieden er gevarieerde ludieke en educatieve activiteiten aan (sport, culturele uitstappen, thema workshops, burgerprojecten enz...). In dat kader behandelen bepaalde activiteiten onder meer de duurzame ontwikkeling, waarbij de kinderen en de animatoren voor energiebesparingen en milieubehoud worden gesensibiliseerd. In de praktijk worden die doelstellingen omgezet in sensibiliseringsacties voor dagelijks gedrag: workshops over verlichting thuis en het zuinige verbruik van de spoelbak, het bekijken van sensibiliseringsvideo's en themabezoeken van verschillende structuren.

Kinderen moeten van kindsbeen af worden gesensibiliseerd voor energiebesparingen. Dat is de reden waarom de Jeugddienst in de 10 Huizen voor het Kind regelmatig pedagogische acties over dit thema organiseert. Beroep doende op externe gespecialiseerde verenigingen of intern gevormd personeel, verbinden de Huizen voor het Kind zich ertoe door middel van acties de uitdagingen van energiebesparing in het praktische leven te integreren.

Met die acties wordt gestreefd naar een duidelijker zicht op de impact van het verbruik op het milieu (energie, sorteren van afval, watercyclus enz...). Algemeen gesteld vinden die sensibiliseringsacties met de kinderen plaats, los van alle activiteiten die door de Huizen voor het Kind worden georganiseerd.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Milieu:** verlaging van energieverbruik en beperking van de uitstoot van broeikasgassen / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verlaging van de energiekosten / Begunstigden: de Stad en het OCMW
- **Sociaal:** voorlichting van het publiek over het milieu – leren in groep werken – voorbeeldfunctie van de Stad / Begunstigden: de Stad, de inwoners, de gebruikers van de diensten en de beampten

Uitvoering van de actie

Middelen :

Omkadering door de 27 animatoren van de 10 Huizen voor het Kind – knowhow van externe partners (Leefmilieu Brussel - BIM, Agentschap Net Brussel)

Leider en partnerships :

LOKALE AGENDA 21 VAN DE STAD EN VAN HET OCMW VAN BRUSSEL - ACTIEPLAN – 2016

Het Departement Cultuur, Jeugd, Ontspanning en Sport (Jeugdsectie) in samenwerking met de externe partners

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
Diverse sensibiliseringsacties 'energie' in het kader van de activiteiten van de Huizen voor het Kind	Instandhouding of vergroting van de deelname	Jaarlijks aantal Huizen voor het Kind die aan sensibiliseringsacties op het gebied van de energie deelgenomen hebben
Nieuwe sensibilisatie campagne voor energiebesparing.	50% van de kinderen verzekeren een goed begrip van de uitdagingen.	Percentage van positieve antwoorden op de test « voor/na » aangaande het begrijpen van de campagne.

Actiedomein : Energiepolitiek

ACTIE2.3.14 D INFORMEREN EN SENSIBILISEREN VAN DE GEBRUIKERS VAN HET OCMW OVER HET RATIONELE GEBRUIK VAN ENERGIE

De actie, haar doelstellingen en haar context :

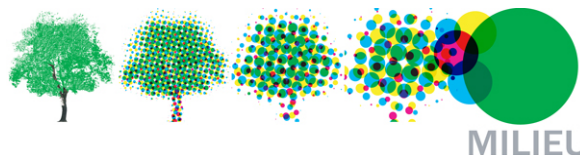
De evolutie en de ontwikkeling van de economische markt, de liberalisering van de diensten van openbaar nut (gas, elektriciteit, telecommunicatiemiddelen ...) vergen vanwege de burgers een grotere beheersing van hun verbruikskeuzes. Dit is nog ingewikkelder voor een kansarm publiek.

Het is van belang dat de energieproblematiek niet enkel op geïsoleerde en individuele wijze aangepakt wordt. De communautaire en collectieve initiatieven laten een globale en geïntegreerde aanpak toe van deze problematiek, die is onontbeerlijk als het OCMW een doelstelling van maatschappelijke emancipatie van de persoon wenst te realiseren.

Dit project beoogt het ontwikkelen, binnen de dienst, van pedagogische informatievergaderingen die betrekking hebben op het rationele energiegebruik. Kansarmen kunnen op die manier aanleren, op concrete en gezellige wijze, om het hoofd te bieden aan de talrijke problemen die verband houden met het energiegebruik in hun woning. Of het nu gaat om het lezen en begrijpen van hun energiefactuur, zich in te lichten over de mogelijkheden om hun leverancier te kiezen of hun tariefplan, gewaarschuwd te worden tegen de gevaren van CO uitstoot van bepaalde verwarmingsketels, een reeks nuttige reacties aan te leren om minder te verbruiken, ... de doelstelling die door deze vergaderingen nagestreefd wordt, is de deelnemers een reeks noodzakelijke middelen en instrumenten aan te reiken met de bedoeling een toestand van schuldoverlast te vermijden die gelinkt is aan een slecht energiegebruik.

Om de deelnemers aan te moedigen en de motivatie te ondersteunen tijdens de vergaderingen maar eveneens tijdens de pre-traject begeleidingsateliers (zie actiefiche 4.3.05), wordt een « nuttig geschenk » overhandigd op het einde van de sessie, dat hen de kans biedt om ook tot een beter begrip te komen. De “energiekit” biedt de kans, naast zijn rechtstreeks nut, om de gebruikers te sensibiliseren op het vlak van rationeel energiegebruik.

De mensen laten langskomen, de meest kansarmen bereiken, hen aansporen om terug te komen, hen naar waarde schatten voor hun deelname, hen de herinnering aan een positieve ervaring geven, blijft voor de cel energie het beste middel om de doelstellingen te bereiken van een daling van schuldproblemen gelinkt aan energiefacturen.

De relevantie « duurzame ontwikkeling » van de actie:

- **Milieu** : daling van het energieverbruik – daling van de uitstoot van broeikasgassen/Begunstigden : de gemeenschap
- **Economie** : daling van de energiefactuur en van de waterfactuur/Begunstigden : de gebruikers
- **Maatschappelijk** : opvoeding van het publiek tot het milieu en energievraagstukken – creëren van maatschappelijke banden rond gemeenschappelijke vraagstukken/Begunstigden: de gebruikers

Het uitvoeren van de actie:

Middelen :

Twee uur per vergadering, tijdens de ochtend of 's avonds. Aanwezigheid van twee of drie personen leden van de cel energie, klein budget voor de dranken.

Subsidie van het Energiefonds en Grootstedenbeleid van de POD Sociale Integratie

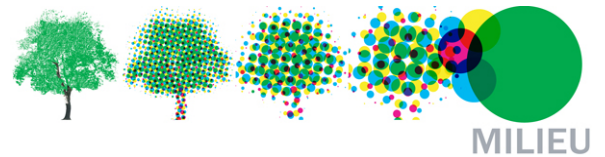
Sturing en partnerschappen :

De Cel Energie – Dienst Schuldbemiddeling van het Departement van de Sociale Actie van het OCMW, in samenwerking met de externe actoren (leveranciers, verenigingen, ...)

De evaluatie van de actie :

Begintoestand	Te behalen resultaten	Indicatoren
4 informatie- en sensibiliseringvergaderingen voor energie ten gunste van het publiek van de sociale antennes, de dienst schuldbemiddeling, de huurders van het OCMW en het publiek van de buurthuizen in 2011	Maatschappelijke emancipatie van de persoon : betere informatie en sensibilisering van kansarm publiek voor het organiseren van nog meer informatievergaderingen	Aantal vergaderingen georganiseerd per jaar
274 deelnemers aan de informatie- en sensibiliseringvergaderingen energie ten gunste van het publiek van de sociale antennes, de dienst schuldbemiddeling, de huurders van het OCMW en het publiek van	Stijging van het aantal geïnformeerde en gesensibiliseerde personen	Totaal aantal deelnemers per jaar

Begintoestand	Te behalen resultaten	Indicatoren
de buurthuizen in 2011		
120 stekkerdozen met schakelaar uitgedeeld in 2011	Stijging van het aantal uitgedeelde stekkerdozen per jaar	Aantal uitgedeelde stekkerdozen per jaar
80 LED lampen uitgedeeld in 2011	Stijging van het aantal uitgedeelde LED lampen	Aantal uitgedeelde LED lampen per jaar
100 energiemappen uitgedeeld in 2011	Stijging van het aantal uitgedeelde energiemappen	Aantal energiemappen uitgedeeld per jaar
150 thermometers uitgedeeld in 2011	Stijging van het aantal uitgedeelde thermometers	Aantal uitgedeelde thermometers
60 meter isolatie voor warmwaterbuizen uitgedeeld in 2011	Stijging van het aantal uitgedeelde meter isolatie voor warmwaterbuizen	Aantal uitgedeelde meter isolatie voor warmwaterbuizen
60 meter isolatie voor achterkant radiatoren uitgedeeld in 2011	Stijging van het aantal uitgedeelde meter isolatie voor achterkant radiatoren	Aantal uitgedeelde meter isolatie voor achterkant radiatoren

2.4 VERMINDERING EN VALORISATIE VAN AFVAL

De activiteiten van de Stad en het OCMW brengen een grote hoeveelheid afval met zich mee. Om hun milieu-impact te beperken, hebben ze zich ertoe verbonden een aantal acties te ondernemen die als doel hebben afval te beperken, te hergebruiken of te recyclen. De maatregelen die al werden getroffen of die nog worden ontwikkeld, hebben stuk voor stuk als doel ervoor te zorgen dat de afvalstroom die op het grondgebied van de Stad wordt geproduceerd verminderd wordt. Daartoe levert de administratie zelf bijzondere inspanningen, meer bepaald door een actief beleid van dematerialisering en beheersing van het verbruik. Andere acties hebben echter veeleer een impact op bepaalde categorieën van gebruikers of op lokale actoren door passende fiscale maatregelen, bewustmaking of heel doelgerichte initiatieven.

Actieterrein: Vermindering en valorisatie van afval

ACTIE 2.4.01 SYSTEEM INVOEREN VOOR DE MONITORING VAN HET AFVAL DAT DE STAD PRODUCEERT EN INZAMELT

De context, het einddoel en de actie:

De verschillende cellen van Stad Brussel voeren elke jaar af ongeveer 15.000 ton afval bij een privaat bedrijf. Dit afval komt vooral uit de onderhoud en de schoonmaak van de openbare ruimte (cel Openbare Netheid – cel Groene Zones – cel Openbare Werken). Na de sortering van een privaat bedrijf is dit afval verzend naar verschillende verwerkingsprocessen (recycling, verbranding of storting).

Het eerste luik van deze actie heeft betrekking op de opstelling van een jaarlijks verslag over de hoeveelheid afgevoerd afval en de verwerking ervan.

Deze verslag zal de evolutie van de hoeveelheid afgevoerd afval door de Stad analyseren en in cijfers vertalen de hoeveelheid afval die recycleert, verbrand of gestort zijn.

Het tweede luik van deze actie heeft betrekking op de verschillende initiatieven van de cellen om de hoeveelheid afgevoerd afval door de Stad bij de privaat bedrijf te beperken, zoals de compostering van groenafval van de Groene Zones.

De verslag zal proberen om een uitputtende lijst van deze initiatieven en een korte beschrijving te maken.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** vermindering van de hoeveelheden afval die worden opgehaald en voortgebracht – verhoging van de hoeveelheid hergebruikt of gerecycleerd afval / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** verlaging van de kosten voor het afvoeren en het verwerken van het afval – hulp bij de planning van gegroepeerde opdrachten voor het afvoeren en het verwerken van het afval – verhoging van de ontvangsten uit de verkoop van bepaalde afvalsoorten (cf. papier) / Begunstigden: de Stad
- **Governance:** invoering van hulpmiddelen voor opvolging en evaluatie / Begunstigden: de Stad

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Human resources van Openbare Reinheid voor de monitoring, de opstelling van jaarlijkse verslagen en de formulering van de aanbevelingen

Sturing en partnerships:

Het Departement Wegeniswerken (Openbare Reinheid) in partnership met het Departement Stedenbouw (Cel Milieuraadgeving) en de Aankoopcentrale

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Doelstellingen	Indicatoren
Ontbreken van monitoring van de tonnages van het opgehaalde en voortgebrachte afval en van de bedrijven die bij de afvalverwerking betrokken zijn	Een monitoring van de hoeveelheid afgevoerd afval verzend naar het sorteercentrum en de verwerkingsprocessen.	% gerecycleerd afval % verbrand afval % gestort afval
Ontbreken van gecentraliseerde strategie voor het voortbrengen, het afvoeren en het verwerken van het afval van de Stad	Een monitoring van de initiatieven om de hoeveelheid afgevoerd afval naar verwerkingsprocessen te beperken.	Aantal van de ingediende voorstellen

Actiedomein: Vermindering en valorisatie van afval

ACTIE 2.4.02 VERBRUIK VAN KRAANTJESWATER BINNEN DE ADMINISTRATIE BEVORDEREN

De context, het einddoel en de actie

De bewustmaking voor de afvalproblematiek gebeurt zowel op eigen initiatief van de Stad als door de toepassing of zelfs de versterking van het gewestelijke beleid op dat vlak. Het sensibiliseren krijgt vorm door de verspreiding van informatie of door doelgerichte acties. De medewerking aan gewestelijke campagnes bestaat in de praktijk uit het doorspelen van informatie en door het uitdelen van brochures en folders van het Agentschap Net Brussel en van Leefmilieu Brussel-BIM.

Eén van de luiken van deze sensibilisering heeft betrekking op het drinkwaterverbruik. Kraantjeswater in plaats van water uit flessen drinken biedt zowel op financieel als op ecologisch vlak voordelen. Kraantjeswater is immers 100 tot 300 keer goedkoper – zonder rekening te houden met de voordelen van de kostenbesparingen door het verminderen van afval, het transport en de opslag.

Daartoe is de Milieuraadgeving van plan om het kraantjeswaterverbruik (kranen, fonteinen, kruiken enz...) te bevorderen in plaats van tijdens vergaderingen water in flessen ter beschikking te stellen door bewustmakingsacties binnen de administratie; uitrusting van de gebouwen met drinkfonteinen / kraanfonteinen.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Governance:** verlaging van de kosten voor water in flessen / Begunstigden: de Stad
- **Milieu:** vermindering van de hoeveelheid afval die wordt voortgebracht / Begunstigden: de gemeenschap
- **Sociaal:** bewustmaking voor de globale afvalproblematiek / Begunstigden: de beampten van de Stad
- **Economie:** verlaging van de kostprijs voor het afvalbeheer / Begunstigden: de gemeenschap

Uitvoering van de actie

Middelen:

Human Resources van de cel Milieuraadgeving – potentiële kosten van bepaalde kleine inrichtingen (aansluiting van fonteinen) – brochures en folders van de partners

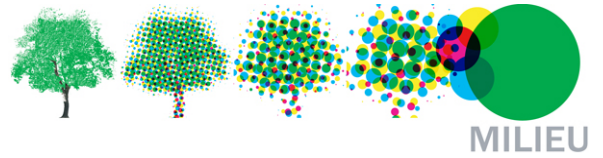
Leider en partnerships:

Departement Stedenbouw (Cel Milieuraadgeving) in partnership met het Departement Aankoopcentrale en met alle departementen die water in flessen bestellen

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
---------------	----------------	-------------

**Verantwoordelijk beheer
van de natuurlijke rijkdommen**

Geen enkele promotie van het verbruik van kraantjeswater binnen de administratie	De beambten van de Stad bewustmaken voor het verbruik van kraantjeswater	Aantal sensibiliseringsacties
Weinig beschikbare drinkfonteinen / kraanfonteinen	Het aantal drinkfonteinen / kraanfonteinen verhogen	Aantal geïnstalleerde drinkfonteinen / kraanfonteinen
Weinig gebouwen uitgerust met drinkfonteinen / kraanfonteinen	Het aantal gebouwen uitgerust met drinkfonteinen / kraanfonteinen verhogen	Aantal gebouwen uitgerust met drinkfonteinen / kraanfonteinen verhogen

Actieterrein: Vermindering en valorisatie van afval

ACTIE 2.4.03 SLOOP- EN BOUWAFVAL BEPERKEN, HERGEBRUIKEN EN RECYCLEREN

De context, het einddoel en de actie:

Sloop- en bouwafval vormt de grootste groep niet-industrieel afval. Beide soorten leiden ook tot een belangrijk energieverbruik (vervoer, sloopwerktuigen, enz.). De ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk gewest van 14 juni 2012 betreffende afvalstoffen verplicht de regionale en lokale overheden de afvalhierarchie na te volgen. Deze laatste geeft voorrang aan het voorkomen van het ontstaan van afvalstoffen eerder dan aan het beheer van deze.

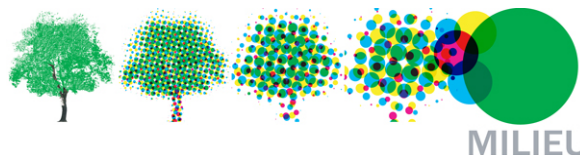
De Stad heeft als doelstelling om een pyramidaal model in de hierarchisatie van de afvalstoffen te bereiken waarvan de basis (het voorkomen) zo breed mogelijk is en de top (het verwijderen naar afvalstortplaatsen) zo klein mogelijk is.

De bedenking rond het beheer van het afval zal bij alle fases gehouden worden (van de bedenking tot het levenseind van de gebouwen) en voor alle andere soorten van projecten (afbraak, onderhoud, verbouwing en bouwen). De Stad zal zich, bij de opmaak van haar beleidsplan kunnen laten bijstaan door externe bronnen.

De acties zijn naar prioriteit gerangschikt:

1/ Het voorkomen van afvalstoffen

De Stad moedigt lichte renovatie en de verbouwing aan in plaats van afbraak en heropbouwprojecten, wat steeds vaker voorkomt (voornamelijk bij kantoorgebouwen). Natuurlijk zijn deze bepalingen toe te passen op een rationele wijze, geval per geval, in functie van de technische, financiële en milieu noodwendigheden (PEB bepaald en erfgoed belang). Het betreft in het bijzonder om deze actie te ondersteunen door een sensibilisering en het toepassen van een gemeentelijke reglementering en een belasting op de afbraak van gehele gebouwen. Op termijn zou deze belasting de Stad uiteindelijk 0 euro moeten opleveren. Dit zou immers betekenen dat de aanbeveling goed wordt opgevolgd en dat er geen gebouwen meer worden gesloopt. De Stad verbindt er zich dan ook toe om op dit vlak het voorbeeld te geven en deze aanbeveling ook zelf te op te volgen.

Voor projecten waar materialen geplaatst moeten worden, zal de Stad haar voorkeur voor de keuze van de materialen geven in functie van de mogelijke hergebruik van deze. De mechanische en gemakkelijk uitneembare verbindingen zullen begunstigd worden.

De nieuwe projecten zullen zodanig ontworpen worden dat ze in functie van de behoeftes kunnen evolueren om de afbraakwerken te beperken.

2/ Hergebruik

De Stad geeft ook het voorbeeld op gebied van hergebruik, bij wegenwerken worden opgebroken kasseien gerecupereerd en opnieuw gebruikt, net als boordstenen in blauwe steen.

Dit principe zal van toepassing zijn voor al de werken. De Stad zal daarvoor het Document, dat door het vzw Rotor opgemaakt werd, kunnen beraadplegen: Vademecum voor het hergebruik buiten de bouwsite.

3/ Recycleren

De gewestelijke reglementering verplicht de aannemers om het puin omschreven als de steen- en zandfractie van het bouw- of sloofafval te recycleren. Een ministeriële rondzendbrief biedt de mogelijkheid om puin bij wegenwerken en infrastructuurwerken te hergebruiken op voorwaarde dat nauwkeurige technische voorwaarden worden gerespecteerd.

De Stad zal in haar hoedanigheid van bouwmeester waken over de naleving van die wettelijke bepalingen op haar werven, waarvoor ze samen met de aannemers zal nadenken over de middelen die kunnen worden ingezet om het werfafval zo goed mogelijk te sorteren. De Stad zal ook ontvangsbewijzen eisen vanwege de erkende afvalophalers.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Governance** : circulair ontwerp, Immobiliënpark en modulaire en uitbouwbare modules.
- beheer van de hulpbronnen, beheer van het leefcyclus van de materialen, producten en gebouwen om het afvalproductie af te schaffen / Begunstigden : de gemeenschap
- **Milieu**: beperking van de hoeveelheid afval, de vervuiling en het energieverbruik / Begunstigden: de gemeenschap
- **Sociaal**: betere levenskwaliteit: sneller uitgevoerde en minder luidruchtige werven, die minder stofhinder veroorzaken en minder verkeer van zware vrachtwagens tot gevolg hebben – opwaardering van de architectuur en van de identiteit van de wijken / Begunstigden: de inwoners in de buurt van de werven en de arbeiders

- **Economie:** het ontstaan van nieuwe beroepen die onverplaatsbaar zijn en voor laag geschoolde functies / Begunstigden: de gemeenschap en de bouwheren

Uitvoering van de actie:

Middelen:

En transversale groepswork opstellen, sensibiliseringscampagnes van de vakmensen van de bouwsector en van de bouwheren – invoering van een gemeentelijk reglementering en een belasting op de volledige sloop van gebouwen – personeel van de stad

Leider en partnerships:

Het Departement Stedenbouw (Sectie Architectuur, Bouwwerken, Erfgoed en Cel Strategie Van Ontwikkeling) in partnership met het Departement van Financiën en het Departement Wegenwerken

Frequentie van de bestuursvergaderingen: twee keer per maand

Sturing :

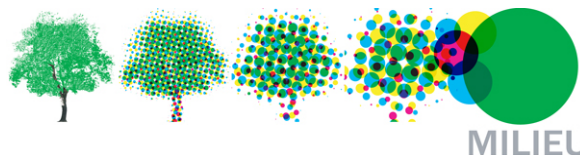
Etappes van het project	Start	Voltooiing
<p>Vorbereiding</p> <ul style="list-style-type: none"> - Informatie bijeenkomsten in verband met het hergebruik en het uitbaten van herbruikbare materialen via tussenkomsten van experts - Voorlichtingssessies over de complete sloop van gebouwen met optredens van deskundigen - Het aanduiden van de referenten 	<p>Januari 2017</p> <p>April 2017</p> <p>Dec 2016</p>	<p>Doorlopend</p> <p>Doorlopend</p> <p>Doorlopend</p>
<p>Uitvoering</p> <ul style="list-style-type: none"> - Overheidsopdrachten van hergebruik en extractie - Bordereel van de opvolging van de materialen 	<p>Sept. 2017</p> <p>Sept. 2017</p>	<p>Doorlopend</p> <p>Doorlopend</p>

Eerste evaluatie	Januari 2017	Doorlopend
------------------	--------------	------------

Evaluatie van de actie:

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
Miskennis van de afvalhierarchie principes in het beheer van vastgoedprojecten	De agenten opleiden ten opzichte van de problematiek van de bouwafval en hen de werkwijze aanleren om deze te beheren	Aantal agenten die een opleiding gevolgd hebben
De herbruikbare bouwmaterialen worden weinig hergebruikt	Systematisch het herbruikvermogen in de projecten onderzoeken	<p>Aanduidingen van de referenten die de voorwaarden voor extractie en hergebruik van de materialen zullen verduidelijken</p> <p>Bepaling door de referenten van de richtlijnen om de opdrachten van extractie en hergebruik vast te leggen</p> <p>Aantal pilotprojecten met aanzienlijk hergebruik van materialen</p> <p>Aantal pilotprojecten met borderel van opvolging van de materialen, met vermelding van oorsprong, levensduur, sanitaire fiche, de toepassing en verwerking op het eind en werkwijze bij het ontmantelen van het gebouw</p>
Geen enkele zekerheid over de eindbestemming van het afval van de bouwerven van de Stad	Systematisch krijgen van kopieën van de ontvangstbewijzen van erkende afvalophalers, waarmee men zich kan verzekeren van de recyclage van het afval op de bouwerven	Aantal ontvangen ontvangstbewijzen vanwege erkende afvalophalers die het afval moeten verwerken dat op de erven van de Stad ontstaat en in het As-Built dossier toegevoegd

**Verantwoordelijk beheer
van de natuurlijke rijkdommen**

<p>80 % van de straatstenen opnieuw gebruikt op de werven van de Stad en 15 % van de straatstenen elders doorverkocht</p>	<p>Stijging van het aantal straatstenen die op de werven van de Stad worden hergebruikt</p>	<p>Verhouding tussen het aantal m³ gerecupereerde straatstenen en het aantal m³ straatstenen die op de werven van de Stad worden hergebruikt en die elders worden doorverkocht</p>
<p>50 % van de kantstenen van hardsteen opnieuw gebruikt op de werven van de Stad en 15 % van de kantstenen van hardsteen elders doorverkocht</p>	<p>Stijging van het aantal kantstenen van hardsteen die op de werven van de Stad worden hergebruikt</p>	<p>Verhouding tussen het aantal meters kantstenen van hardsteen die worden gerecupereerd en het aantal meters kantstenen in hardsteen die op de werven van de Stad worden hergebruikt en die elders worden doorverkocht</p>

Actiedomein: Vermindering en valorisatie van afval

ACTIE 2.4.04 COMPOSTEREN VAN ORGANISCH AFVAL AANMOEDIGEN

De context, het einddoel en de actie

De huishoudelijkafvalstoffen van de Brusselaars bevatten gemiddeld een derde organisch afval (keuken- en tuinafval). Composteren is een eenvoudige, ecologische en economische manier om ze te verwerken. Door organisch afval thuis te composteren, is het mogelijk om het gewicht van de huishoudelijke vuilniszak met 50% te verlagen en het nutteloze vervoer van afval (vermindering van CO₂-uitstoot) te vermijden. Bovendien produceert men een 100% natuurlijke en gratis meststof.

Al naar gelang men of niet een tuin bezit, bestaan verschillende oplossingen:

- de klassieke compostering, plaatst men organisch afval op de grond of in een compostrecipiënt (compostvat, -silo, -bak...), verlucht men af en toe, en de natuur - de micro-organismen van de bodem - doen de rest;
- de wormcompostering is de ideale oplossing als men geen tuin bezit, voorbehoud alleen voor keukenafval;

het is eveneens mogelijk om de organische afvalstoffen geproduceerd door een geheel van personen in een gemeenschappelijke compostbak te composteren via

- wijkcompostering, site open voor de bewoners van een wijk
- collectieve compostering, gereserveerd voor bewoners van een residentie/appartement of met een gemeenschappelijke tuin die samen composteren

Het doel is om een maximum inwoners aan te moedigen hun organisch afval te composteren.

Daartoe kent de Stad sinds 2000 een premie toe voor de aankoop van een compostrecipiënt. In 2016 heeft de Stad een premie voorgesteld voor de aankoop van een wormcompostbak die 100 % van de aankoopprijs bedekt met een maximum van 100 euro om nog meer de inwoners die geen tuin hebben in deze gedraging te ondersteunen.

Daarvoor doet de Stad de promotie van deze premie bij haar inwoners (met name door een folder "premies" uit te geven) en organiseert ze praktische workshops in verschillende plaatsen van het grondgebied. Overigens biedt een logistieke of financiële ondersteun aan wijkcomposteringsprojecten.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Milieu:** productie van natuurlijke meststof - vermijden van het gebruik van chemische meststoffen - vermindering van de afvalhoeveelheid die moet verbrand worden / Begunstigden: de gemeenschap
- **Sociaal:** sensibilisering van de inwoners voor de globale afvalproblematiek - smeden van banden tussen de deelnemers van een gemeenschappelijke compostrecipiënt / Begunstigden: het doelpubliek
- **Economie:** verlaging van de kostprijs voor het afvalbeheer / Begunstigden: de gemeenschap

Uitvoering van de actie

Middelen:

Begroting "gemeentelijke milieupremies" van de Cel Milieuraadgeving - logistieke ondersteuning voor de wijkcompostering (Cel Groene Ruimten) - kennis en ervaring van bepaalde partners (compostmeesters, Worms vzw)

Leider en partnerships:

Het Departement Stedenbouw (Cel Milieuraadgeving) in samenwerking met het Departement Wegeniswerken (Cel Groene Ruimten) en met de steun van externe partners

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
Aanname van het gemeentelijke premiereglement "composrecipiënt" in juni 2000	Het jaarlijkse aantal toegekende "composrecipiënt" premies behouden of verhogen	Jaarlijks aantal "composrecipiënt" premies toegekend op 31 december van het jaar
Wijziging van het gemeentelijke premiereglement "composrecipiënt" in januari 2016	Het jaarlijkse aantal toegekende "wormcompostbak" premies behouden of verhogen	Jaarlijks aantal "wormcompostbak" premies toegekend op 31 december van het jaar
20 wijkcompostering sites (2015)	Het aantal wijkcompostering sites behouden of verhogen	Aantal wijkcompostering sites

Actiedomein : Afvalvermindering en -opwaardering

**ACTIE 2.4.6 PREVENTIE VAN AFVALPRODUCTIE EN BEWUSTMAKING ROND
AFVALSORTERING IN SCHOLEN EN BUITENSCHOOLE STRUCTUREN**

De context, het einddoel en de actie

Scholen en gemeentelijke structuren voor de jeugd sorteren afval in functie van hun activiteiten en beschikbare infrastructuur.

Soms wordt dit aspect geïntegreerd in pedagogische projecten, zoals:

- kinderopvang
- jongerencentra
- de scholen van het basisonderwijs en secundair onderwijs

Elk van ons kan zijn steentje bijdragen aan de kwaliteit van het milieu door dagelijks eenvoudige handelingen te verrichten.

Door afval te recyclen in plaats van het te verbranden, worden minder grondstoffen gebruikt en wordt minder CO2 uitgestoot.

Enkele tips om te besparen en onze afvalberg drastisch te verminderen, zijn: overconsumptie vermijden, verpakkingen beperken, composteren, herstellen, delen, lenen, huren, spullen weggeven, ... Dit heet "preventie".

Dit project heeft als doel om:

- te leren wat verantwoord consumeren inhoudt
- de afvalproductie te verminderen
- afval selectief te sorteren

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Governance** : anticiperen op problemen i.v.m. overtollig afval./ Begunstigden: de gemeenschap
- **Milieu**: vermindering van de hoeveelheid afval - vermindering van de hoeveelheid ongesorteerd afval - vergroting van het aandeel van recycleerbaar afval / Begunstigden: de gemeenschap
- **Sociaal**: bewustmaking rond duurzame ontwikkeling en burgerschapseducatie / Begunstigden: de kinderen en het personeel van de scholen en buitenschoolse structuren.
- **Economie**: ondersteuning van de activiteiten rond het beheer van afvalsortering en -recyclage. Jobcreatie / Begunstigden: de gemeenschap

Uitvoering van de actie

Middelen :

Betrokkenheid van het onderwijzend personeel en animatoren - budget voor het ter beschikking stellen van materiaal - externe expertise van Agentschap Net Brussel (opleiding onderhoudspersoneel en workshops in de klassen) en vzw Tournesol-Zonnebloem (workshops in de klassen)

Leider en partnerships :

Het Departement Openbaar Onderwijs (afdeling Logistiek, Cel Duurzame Ontwikkeling), het Departement Cultuur, Jeugd, Vrije tijd en Sport (afdeling Jeugd) met de steun van externe partners (Net Brussel, vzw Tournesol-Zonnebloem)

Sturing :

Etappes van het project	Start	Voltooiing
Vorbereiding - Deelname aan eerste directiecomités, basisscholen en secundaire scholen.	Eerste kwartaal 2016	
Eerste evaluatie	Eerste kwartaal 2017	

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
---------------	----------------	-------------

	<p>1. De feitelijke toestand beschrijven met vermelding van de volgende punten:</p> <p>a. de acties die de gemeentescholen hebben ondernomen.</p> <p>b. de behoeften aan opleidingen over afval sorteren in de gemeentescholen.</p> <p>c. Vaststelling van de aanwezige infrastructuur: aan kinderen aangepaste, gescheiden vuilnisbakken op de speelplaatsen en binnenkoeren, in gangen en refters; papiermanden in de klassen, enz.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Een enquête opstellen en versturen naar de scholen (Vragen: hoeveel onderhoudsmedewerkers hebben een opleiding gevolgd, hoeveel klassen werden er voorgelicht, infrastructuur, peilen naar behoeften, enz.) - Een enquête sturen naar de opleidingsinstellingen - Een stand-van-zaken opstellen - verslag Agenda 21
Op 1 september 2014 hadden 41 personen een opleiding gevolgd.	2. Het onderhoudspersoneel een opleiding laten volgen rond afval sorteren.	- Aantal opgeleide personen
Op 1 september 2014 hadden 30 scholen/74 klassen een workshop gevolgd.	3. 90 scholen en minstens 2 klassen per school aanmoedigen om deel te nemen aan de workshops die de partners aanbieden.	<ul style="list-style-type: none"> - Aantal klassen die hebben deelgenomen aan de workshops aangeboden door de partners. - Percentage deelnemende scholen
12 compostplaatsen in 2014.	4. Aanleg van compostplaatsen	- Statistieken betreffende het aantal compostplaatsen in de scholen

<p>Vanaf 2011 organiseren de 10 Huizen voor het Kind sensibiliseringsacties «sorteren van afval»</p> <p>Van Net Brussel .</p> <p>Vanaf de zomer 2013, verruiming van de actie naar een breder publiek gedurende de zomervakantie.</p>	<p>5. Maximaal aantal kinderen om deel te nemen aan de vorming «sorteren van afval» van Net Brussel</p>	<p>- Aantal kinderen (die de Huizen voor het Kind niet bezoeken buiten de zomerperiode) hebben de vorming gevolgd</p>
---	---	---

Actieterrein: Vermindering en valorisatie van afval

ACTIE 2.4.07 EXPLOITATIEDUUR VAN HET INFORMATICAPARK VAN HET OCMW VERLENGEN EN HET VERBETEREN

Actie, doelstellingen en context:

Het gebruik van verouderd computermateriaal kan op drie verschillende manieren worden verlengd. De eerste twee daarvan zijn gericht op het hergebruik van het materiaal. De eenvoudigste manier bestaat erin om de gebruikers te identificeren die ook met gebruikt en verouderd materiaal hun activiteiten kunnen uitoefenen. De klassieke vorm bestaat erin om werkstations op een behoorlijke manier in een goede staat te herstellen dankzij de recuperatie van componenten waarvan de behuizing werd afgedankt. De laatste vorm bestaat erin de edele en zeldzame materialen in de verschillende onderdelen die de afgedankte behuizingen vormen, te recupereren. De meest doeltreffende manier bestaat er echter in om de gemiddelde levensduur van het materiaal in de instelling zo lang mogelijk te rekken. Dat is de manier waarvoor het OCMW heeft gekozen. Daarnaast heeft het OCMW twee overeenkomsten afgesloten met gespecialiseerde ondernemingen die regelmatig de afgedankte behuizingen komen halen.

Sinds 2011 heeft het OCMW beslist om massaal alle schermen 15 duim TFT te vervangen door schermen van 17 en 19 duim omwille van redenen van werkcomfort.

Gezien de vervanging van PC's door Citrix-stations in volle gang is en de verhoudingen haast niet meer zullen wijzigen, is de aanduiding "Gemiddelde levensduur van informaticamateriaal / Aantal verworven Citrix-stations ter vervanging van PC's" vervangen door een aanduiding die de levensduur van het informaticamateriaal aangeeft.

Die levensduur van nieuw geïnstalleerd materiaal kan om verschillende redenen afnemen, zoals door de logische veroudering of door de kwaliteit van het materiaal zelf.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Governance:** beperking van het volume aankopen van materiaal met een positieve impact op het beheer van de openbare financiën / Begunstigden: het OCMW
- **Economie:** ondersteuning van de recyclagesector / Begunstigden: de ondernemingen die in die sector actief zijn
- **Milieu:** verlenging van de levensduur van de uitrustingen - potentiële vermindering van de hoeveelheid afval / Begunstigden: de gemeenschap

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Overeenkomsten met gespecialiseerde instellingen

Sturing en partnerships:

De Dienst Informatica en Methodes van het OCMW in samenwerking met gespecialiseerde instellingen

Voorziene kalender:

Totale duur van de actie	Start	Voltooiing
Doorlopend	-	-

Evaluatie van de actie:

Onbekend	Verhoging van de gemiddelde levensduur van printers	Gemiddelde levensduur van uit gebruik genomen printers
Onbekend	Verhoging van de gemiddelde levensduur van schermen	Gemiddelde levensduur van uit gebruik genomen schermen
Onbekend	Verhoging van de gemiddelde levensduur van laptops	Gemiddelde levensduur van uit gebruik genomen laptops
Onbekend	Verhoging van de gemiddelde levensduur van NS Citrix stations	Gemiddelde levensduur van uit gebruik genomen NS Citrix stations
Geen info over het aantal herbruikte eenheden door Les Ateliers des Tanneurs in 2011	Afvalvermindering en verhoging van het aantal herbruikte eenheden	Aantal herbruikte eenheden door Les Ateliers des Tanneurs

Actiedomein : Vermindering en valorisatie van afval

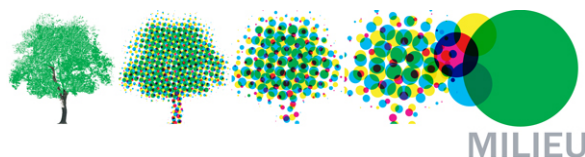
ACTIE 2.4.08 DEMATERIALISEREN VAN DE ADMINISTRatieve DOCUMENTEN VAN DE STAD

De context, het einddoel en de actie

De dematerialisatie is de transformatie van papieren documenten naar elektronische dragers (computerbestanden) met een identieke waarde als het document. Het is duidelijk dat digitale informatiedragers een elektronisch management van de documenten vereisen en bijgevolg ook een gestructureerde organisatie van de gegevens binnen de instelling. Intern gebeurt de dematerialisatie via onder andere het programma Workflow dat de volledige behandeling van de dossiers die worden voorgelegd aan het College van Burgemeester en Schepenen en de Gemeenteraad mogelijk maakt. Een nieuw platform van dematerialisatie (IRISNEXT) is live gegaan in januari 2016 voor het vreemdelingenbureau. In het departement Financiën is de dematerialisatie van inkomende facturen en hun interne opvolging is voorzien voor september 2016. De dematerialisatie heeft eveneens betrekking op administratieve documenten voor het publiek. Via het e-loket op de website van de stad kan het publiek administratieve documenten bestellen zoals: gezinssamenstelling, uittreksel uit het strafregister, enz. Van de financiële documenten zijn tot nu toe alleen de belastingsreglementen online beschikbaar. Uiteraard kan dit aanbod uitgebreid worden naar aangiften, bezwaren en aanvragen voor vrijstelling. De burgers kunnen ook online een heleboel andere documenten raadplegen. Voor sommige vertrouwelijke documenten is wel een toegangscode vereist. De identificatie en elektronische handtekening gebeuren door middel van de elektronische identiteitskaart (eID). Het maximale gebruik van de eID door de burgers, maar ook door het personeel van de Stad zal dus zeer belangrijk zijn om de vertrouwelijkheid en de wettelijkheid van de documenten te respecteren.

De Stad wil deze dematerialisatie van interne procedures voortzetten alsook het ter beschikbaar stellen van administrative documenten online door het aanbod uit te breiden tot een echte online service. De verhuis naar het nieuw administratief centrum, voorzien voor 2020, zal de katalysator zijn (en de deadline) voor de evolutie naar een moderne en efficiënte administratie in een digitaal tijdperk.

De Stad wil dus het moderniseringsproces van haar administratie opvoeren, onder andere met referentiegegevensbanken, het informatiseren van de inkomende/uitgaande brieven en facturen, het archiveren van haar informatiepatrimonium met als doel het te bewaren, enz. Ook zou binnenkort nog een andere reeks procedures kunnen worden gedematerialiseerd. Inderdaad, een ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest laat immers de verzending toe van de beslissingen van het College en de Gemeenteraad van de Stad via elektronische weg naar de toeziende overheid. Het Centrum voor Informatica voor het Brusselse Gewest (CIBG) zal aan de Stad het protocol bezorgen dat die verzending via elektronische weg toelaat.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling

- **Governance** : vlotte en gemakkelijke toegang tot informatie voor de burgers; beter beheer van de wettelijke bepalingen en een betere bewaring van het informatiepatrimonium en van de expertise van de administratie - grotere efficiëntie van de diensten / Begunstigden: de administratie en de gemeenschap.
- **Milieu**: minder papierverbruik; vermindering van het aantal verplaatsingen van de particulieren naar de administratie ; minder openbare ruimte nodig voor het publiek, minder verwarming,... / Begunstigden: de administratie en de gemeenschap.
- **Sociaal**: /
- **Economie**: vermindering van de directe en indirecte kosten voor de verwerking van documenten; verbetering van de productiviteit / Begunstigden: de administratie en de gemeenschap

Uitvoering van de actie

Middelen :

Informatica budget van de Stad

Leider en partnerships :

Sturing: Departement Organisatie, Financiën en Demografie

Partner: GIAL + externe leveranciers.

Sturing :

Totale duur van de actie	Start	Voltooiing
Doorlopend	2008	-

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
---------------	----------------	-------------

Geen elektronische uitwisseling met het administratief toezicht	Elektronische transmissie van documenten naar het administratief toezicht	Verkrijgen van het protocol (+ conventie) hetgeen een elektronische uitwisseling mogelijk maakt
		Implementeren van het nieuwe programma mbt de elektronische uitwisseling door GIAL
Geen inventaris van dematerialiseerde processen	Zicht op en stijging van het % van dematerialiseerde processen	% van dematerialiseerde processen
Inkomende briefwisseling niet geïnformatiseerd (Expeditie, Departement Organisatie) aangetekende zendingen handmatig ingeschreven in farde Organisatie	Elektronische opvolging van aangetekende zendingen	Implementatie van een elektronische tracking tool voor aangetekende zendingen
Inkomende facturen niet geïnformatiseerd	100% van inkomende facturen gedematerialiseerd	% van inkomende gematerialiseerde facturen
	100% van de interne controleprocedures voor inkomende facturen gedematerialiseerd	Percentage van de interne Gedematerialiseerde controleprocedures

Actieterrein: Vermindering en valorisatie van afval

ACTIE 2.4.09 IN- EN UITGAANDE FACTUREN VAN HET OCMW VIRTUALISEREN

Actie, doelstellingen en context:

Hoewel de verhuurder geen enkele verplichting heeft met betrekking tot de verzending van zijn facturen, stelt het OCMW ieder jaar 26.000 facturen voor de huur op (bedrag van de huur en/of de voorschotten, samen met een overschrijvingsformulier), die vervolgens per post naar de huurders worden verzonden. Dit project moet een eind maken aan die historische praktijk zonder dat dat ten koste gaat van de inning van de verschuldigde huur. Daarbij wordt het aanbevolen het gebruik van domiciliëringen (175 van 4.264 contracten voor 2.530 huurders) of van bestendige betaalopdrachten, waarvan de huidige omvang niet bekend is, maar waarvoor de verzending van de facturen al niet meer nodig is. De beslissing om geen papieren facturen voor de huur meer te gebruiken, zou toelaten om 13.000 euro frankeerkosten per jaar en ongeveer 26.000 brieven en 26.000 enveloppen te besparen.

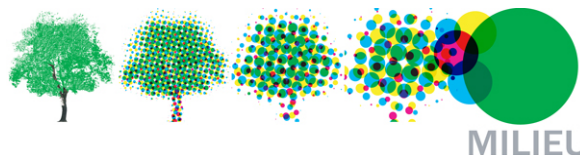
De binnenkomende facturen worden sinds 2002 automatisch gescand en geïdentificeerd via een optisch herkenningsoftwareprogramma, voordat ze in een *Workflow Notes* worden ingevoerd en de betalingen digitaal naar de bankinstellingen worden verzonden. Dankzij dit gevirtualiseerde circuit van de facturen kan het globale proces worden versneld, worden geen facturen vergeten en worden de facturen historisch beheerd. Dankzij deze methode kan het aantal fotokopieën aanzienlijk worden beperkt. Vroeger werden die gemaakt ter ondersteuning van het goedkeuringsproces. Op die manier wordt ook een meervoudige archivering van de facturen voorkomen. Men schat dat de keuze om niet langer met papieren binnenkomende facturen te werken, een besparing kan opleveren van 30.000 tot 60.000 fotokopieën per jaar.

Om gemakkelijker en preciezer de nieuwe elektronische stromen te meten die de papieren behandeling vervangen, werden er nieuwe indicatoren gekozen :

- Jaarlijks aantal gescande facturen ;
- Aantal elektronische facturen ;
- Aantal elektronische mandaten ;
- Aantal elektronische betalingslijsten ;
- Aantal elektronische creditnota's ;

Uit deze aantallen kunnen volgende aantallen afgeleid worden :

- Aantal bijlagen bij de gescande facturen : Gemiddeld twee documenten per factuur, ofwel het jaarlijkse aantal gescande facturen ;

- Aantal bijlagen bij de elektronische facturen : Gemiddeld twee documenten per elektronische factuur, ofwel het jaarlijkse aantal gescande facturen ;
- Eén van de nieuwe te bereiken doelstellingen is het bevorderen van de stroom van elektronische facturen, ten ten bate van de papieren facturen.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** vermindering van de hoeveelheid papierafval - vermindering van het papierverbruik en van de impact van de papierproductie op het milieu / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** beperking van de kosten voor papier - energiebesparing doordat er veel minder documenten moeten worden afgedrukt en gekopieerd - vermindering van de frankeerkosten / Begunstigden: het OCMW

Governance: efficiënt gebruik van de moderne technologieën - snellere behandeling van de facturen / Begunstigden: het OCMW, zijn personeel, de huurders en de leveranciers van het OCMW

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Informaticaknowhow van het OCMW

Sturing en partnerships:

De Dienst Informatica en Methodes van het OCMW

Voorziene kalender:

Totale duur van de actie	Start	Voltooiing
Doorlopend	Binnenkomende facturen: 2002 Facturen huur: 2010 Elektronische facturen 2013	-

Evaluatie van de actie :

Beginsituatie	Beoogde resultaten	Gekozen indicatoren
Geen enkele factuur voor de huur gevirtualiseerd	Virtualisatie van de facturen van de huur	Besparingen frankeerkosten en papier
De binnenkomende elektronische facturen (Lampiris, Electrabel, ...) zijn niet rechtstreeks geïntegreerd in de WF Scanfact (Eerste evaluatie: januari 2014)	Inlassing van de elektronische facturen in de flux Scanfact zonder voorafgaand printen	Aantal ingelaste facturen in de flux Scanfact
Uitgespaarde frankeerkosten en papierkosten	Besparing van 13 000 €, virtualisatie van de facturen van de huur en beroep op domiciliëringen	
Toestand in 2013 : 35534	Scan van alle inkomende papieren facturen	Aantal gescande inkomende facturen :
Toestand 2013 : 7723	Sensibilisering van de leveranciers voor elektronische facturen	Aantal elektronische facturen :
Toestand 2013 : 18%	Toename van het ene jaar naar het andere van de ratio	Ratio tussen het aantal elektronische facturen op het totale aantal facturen :
Toestand 2013 : $35534 * 2 + 7723 * 2 + 30125 + 1730 + 2494 = 120863$ bladzijden	Dit aantal vertegenwoordigt de jaarlijkse besparing van bladzijden papier die in omloop zijn en geregeld gekopieerd worden in het OCMW.	Aantal bladzijden die niet in omloop zijn papier (som van de verschillende aantallen) :

Actieterrein : Vermindering en valorisatie van afval

ACTIE 2.4.10 HET PAPIERVERBRUIK VAN HET OCMW VERMINDEREN

De actie, zijn doelstellingen en zijn context:

Papier is een van de kantoorbenodigdheden die het meest gebruikt worden in een bestuur zoals het OCMW. Op een jaar tijd vertegenwoordigt het verbruik een niet onaanzienlijk deel van het budget, en ook van het voortgebrachte afval. Het beperken van zijn verbruik kan dan ook aanzien worden als een middel om tot een duurzame ontwikkeling te komen. Wat dat betreft, blijkt het sensibiliseren van de personeelsleden tot goede praktijken een belangrijke fase te zijn. Alle kantoren van het bestuur beschikken over sorteermantelen maar bepaalde personeelsleden van het OCMW wensen verder te gaan dan een eenvoudige recyclage door het probleem aan de bron aan te pakken: het papierverbruik..

Eind 2009 werd er binnenshuis een werkgroep opgericht. Deze legde doelstellingen vast voor het verminderen van het verbruik, evenals de middelen om dit te bereiken. Er werd een dienst gekozen als stuurproject voor het invoeren van de procedures. Er zullen verscheidene maatregelen genomen worden op verscheidene vlakken. Op beheersvlak zullen er geleidelijk informaticaprocedures ingevoerd worden die moeten toelaten om het papier te vervangen. In de loop van het jaar 2010 werd er een interne audit van het papierverbruik uitgevoerd binnen de stuurdienst, met het oog op het opsporen van de probleempunten en het vastleggen van heldere, samenhangende en realistische doelstellingen voor vermindering. In termen van sensibilisering werden er verscheidene acties gevoerd om de mensen aan te moedigen slechts datgene te printen wat echt noodzakelijk is, waarbij de milieueffecten van een overconsumptie van papier in het licht gesteld werden.

In de loop van het jaar 2011 hebben de resultaten een vermindering van het verbruik van 8 % aangegeven in de stuurdienst. In datzelfde jaar werd er een bijkomende fase van het project geactiveerd door de Dienst Informatica en Methodes (DIM), die overgegaan is tot de geleidelijke vervanging van de fotokopieerapparaten en faxen in de diensten van het OCMW door efficiëntere machines, die ook bepaalde voordelen bieden, zoals een scanningfunctie of een “push to mail” optie, die toelaat om het printen van faxen te vermijden die rechtstreeks naar het e-mailadres van de ontvanger gestuurd worden.

De vervangingen van printers gebeuren nu op meer onderscheiden wijze. De bedoeling is het verminderen van het aantal printers, maar dat zal ook de gebruiker beïnvloeden om te snel te printen als het document op grotere afstand geprint wordt.

De verbruiksgegevens worden aan de bron opgenomen : de aankoop van riemen papier en het verbruik van inktpatronen. Dit zal een betere vergelijking toelaten van het verbruik van jaar tot jaar. Het burgerlijk jaar wordt als referentie genomen. De voornaamste indicator wordt dus een absolute waarde.

Voor 2013 stellen wij een stijging van het papierverbruik vast van 6%, terwijl het verbruik van toners ongeveer stabiel blijft. Een sensibiliseringscampagne voor de vermindering van het papierverbruik en voor een matig gebruik van kleurendruk is onontbeerlijk

Deze verschillende cijfers moeten gematigd worden in functie van de stijging van het aantal personeelsleden (zijnde 2.5% méér van januari 2012 tot januari 2013).

De relevantie « duurzame ontwikkeling » van de actie :

- **Milieu** : daling van de hoeveelheid papierafval – geringe daling van de impact op de ontbossing : Begunstigden : de gemeenschap
- **Economie** : vermindering van de uitgaven voor papier – energetische winst door de afwezigheid van prints en reprografie/ Begunstigden: het OCMW
- **Sociaal** : versterken van de band tussen werkcollega's, die ingezet worden rond uitdagingen van duurzame ontwikkeling/ Begunstigden: de bedienden van het OCMW
- **Bestuur** : beter gebruik van het informatica-instrument – rationalisering van de werking van het bestuur/ Begunstigden: het OCMW, zijn personeel en zijn gebruikers

Het invoeren van de actie :

Middelen :

Gebruik van de softwares voor bestellingen en aankopen, om de jaarlijks door het OCMW gekochte hoeveelheid papier te ramen. Het aangekochte papier voor de werkzaamheden van het reproductieatelier wordt afgetrokken van de aangekochte bedragen.

Voorziene kalender :

Volledige duur van de actie	Start	Voltooiing
------------------------------------	--------------	-------------------

Doorlopend	December 2009	-
------------	---------------	---

De evaluatie van de actie :

Beginsituatie	Beoogde resultaten	Gekozen indicatoren
Willekeurig en te hoog aantal printers per diensten	Rationalisering van het informaticapark volgens de nieuwe uitgevaardigde regels	Eerbied voor de vervangingsprocedure van de printers (100%, de toepassing van de regels wordt besproken voor iedere vervanging van een printer)
Aanzienlijk volume van prints in de diensten van het OCMW	Stabilisatie/daling van het papierverbruik	Aantal door het OCMW gekochte pagina's
	Stabilisatie/daling van het verbruik van inktpatronen	Aantal zwart-wit patronen aangekocht door het OCMW
	Stabilisatie/daling van het verbruik van inktpatronen	Aantal kleurpatronen aangekocht door het OCMW

Actieterrein: Vermindering en valorisatie van afval

ACTIE 2.4.11 VERGADERINGEN EN BERAADSLAGINGEN VAN HET OCMW VIRTUALISEREN

Actie, doelstellingen en context:

Voorafgaand aan de zitting van de Raad voor Maatschappelijk Welzijn (RMW) van het OCMW houden een twintigtal bijzondere comités zich bezig met de voorbereiding en de instructie van de werkzaamheden van de raad. De agendapunten van die comités variëren van een tiental punten tot bijna tweehonderd voor de RMW en het Sectoraal Comité van de Sociale Zekerheid (SCSZ). Het beheer van de verslagen aan de RMW en aan de bijzondere comités maakt sinds 2002 het voorwerp uit van een indrukwekkende *Workflow*-toepassing die wordt opgestart op het niveau van de diensten en de departementen voor het opstellen, de validatie en de voorlegging voor de agenda. Het beheer van de vergaderingen en de productie van de notulen, van de beraadslagingen en van de uittreksels werden hierbij ook meteen geautomatiseerd.

De raadsleden zullen vanaf 2010 over een 'touchscreen' beschikken, waarmee ze naar eigen goeddunken alle verslagen die voor de agenda van de vergadering worden voorgesteld, kunnen bekijken. Via een bestaande VPN-aansluiting op het netwerk van het OCMW zal die informatie vóór de vergadering ook thuis kunnen worden bekeken, zodra de agenda officieel aan de raadsleden is bezorgd. De raadsleden krijgen nu al de notulen via elektronische weg bezorgd. In het verlengde van het *Workflow*-project voor het beheer van de verslagen aan de RMW, zal het er om gaan om de beraadslagingen van de RMW elektronisch over te maken aan de Stad en aan het Gewest en met dezen een elektronische dialoog te onderhouden voor wat betreft de opvolging van deze beraadslagingen. Het is de bedoeling om met die acties te vermijden dat de beraadslagingen en de documenten die erbij worden gevoegd, in de toekomst nog worden afgedrukt en per post naar de Stad en het Gewest worden verzonden en dat er nadien nog via de post informatie over de beraadslagingen wordt uitgewisseld.

In 2011 zal de komst van tablets, instrumenten die toelaten om op meer ergonomische wijze toegang te verkrijgen tot de informaties, de gebruikers oriënteren naar een meer interactief instrument, ten koste van een werkinstrument dat vanwege zijn hoeveelheid hinderlijk zou kunnen worden : papier.

Voorafgaand werd overeengekomen om de informatiedragers in te lassen in de verscheidene comités en vervolgens te komen tot het volledig informatiseren van de Raad voor Maatschappelijk Welzijn. Op

vandaag zou het wenselijk zijn om eerst de RMW te informatiseren en vervolgens de papieren dragers van de verscheidene comités af te schaffen.

Op het ogenblik (toestand maart 2014) werden de volgende comités geïnformatiseerd en zijn ze in productie :

- BCSA (Bijzonder Comité van de Sociale Actie)
- BCI (Bijzonder Comité van de Informatica)
- BCFI (Bijzonder Comité van de Financiën)
- BC-W-PA (Bijzonder Comité Werken Patrimonium)
- BCPE (Bijzonder Comité van het Personeel)
- BCIP (Bijzonder Comité van Pacheco sector ROB/RVT)
- BHCGIP (Beheerscomité van Pacheco ziekenhuissector)

Volgende comités werden geïnformatiseerd en opgeleid, maar maken geen gebruik van deze mogelijkheid :

- BCRCH (Bijzonder Comité van het Revalidatiecentrum van de Heizel)
- BCNOH (Bijzonder Comité van de Wilde Rozen)

De volgende comités werden geïnformatiseerd maar zijn nog niet opgeleid :

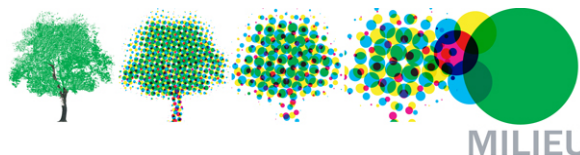
- BCUR (Bijzonder Comité van de Ursulinen)
- BCRSG (Bijzonder Comité van Ste Geertruide)

Volgende comités zijn nog niet geïnformatiseerd :

- VB (Vast Bureau)
- BCSD (Bijzonder Comité van de Sociale Dienst Comité Spécial du Service Social)
- BC-TJH (Bijzonder Comité van het Tehuis Juliette Herman)
- BC-DBB (Bijzonder Comité Hulp Bejaarden)
- BC-HOM (Bijzonder Comité Hulp in Open Milieu)
- BC-TV (Bijzonder Comité Tewerkstelling - Vorming)
- BCLD (Bijzonder Comité van de Linnendienst)

De dialoog met de Stad Brussel en met de Gewestelijke Voogdij wordt momenteel geïnformatiseerd. De verzendingen naar de stad en naar de Gewestelijke Voogdij gebeuren met behulp van het instrument BOS-Change (ex TX-Change). De terugkerende verzendingen zijn in de testfase (toestand maart 2014).

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** vermindering van de hoeveelheid papierafval - vermindering van het papierverbruik en de impact van de papierproductie op het milieu / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** vermindering van de uitgaven voor papier - energiebesparing doordat er geen documenten meer moeten worden afgedrukt en gekopieerd / Begunstigden: het OCMW
- **Governance:** efficiënter gebruik van het informaticasysteem - rationalisatie van de werking van de administratie / Begunstigden: het OCMW, zijn personeel en de voorgdij

Uitvoering van de actie:

Middelen:

1 mobiel werkstation per adviseur met een specifieke toepassing 'raadsleden' die in de *Workflow* voor het beheer van de verslagen aan de Raad is geïntegreerd - technische ondersteuning van het Centrum voor Informatica voor het Brusselse Gewest (CIBG)

Sturing en partnerships:

De Dienst Informatica en Methodes van het OCMW in samenwerking met het CIBG

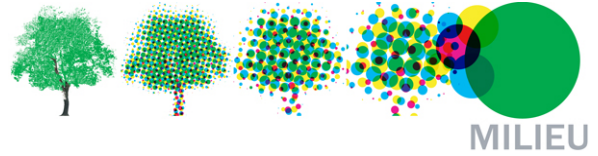
Voorziene kalender:

Totale duur van de actie	Start	Voltooiing
Doorlopend	Workflow RMW-Word: 2002	De Workflow is voltooid en verkeert in evolutief onderhoud
Doorlopend	Elektronische overdracht van de verslagen aan de RMW : 2010	-
6 maand/comité	Informatisering van de comités	Eind 2017
Doorlopend	Uitwisselingen met de stad en met de voorgdij	De terugkerende uitwisselingen zullen geïmplementeerd zijn in 2014

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Beoogde resultaten	Indicatoren
LOKALE AGENDA 21 VAN DE STAD EN VAN HET OCMW VAN BRUSSEL - ACTIEPLAN 2016		

**Verantwoordelijk beheer
van de natuurlijke rijkdommen**

<p>3 volledig geïnformatiseerde Bijzondere comités</p> <p>1 geïnformatiseerd Comité dat een tablet gebruikt in 2011</p>	<p>Informatisering van de dialoog met de stad en de Gewestelijke voogdij : Verzendingen operationeel (behalve niet informatiseerbare documenten)/terugkeer papier</p>	<p>Aantal volledig geïnformatiseerde bijzondere comités : 6</p>
---	---	---

Actieterrein: Vermindering en valorisatie van afval

ACTIE 2.4.12 SOCIO-ECONOMISCH INTEGRATIEPROJECT DREAM: ONVERKOCHTE
GOEDEREN VAN MABRU RECUPEREREN VOOR DE VOEDSELHULP

De actie, haar doelstellingen en haar achtergrond :

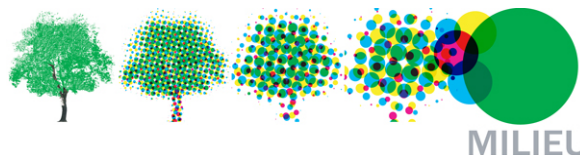
De voedselhulp neemt voortdurend toe en wordt vandaag georganiseerd voor meer dan 55.000 personen die in Brussel in grote armoede leven. Verenigingen en OCMW's delen voedselpakketten en maaltijden uit of beheren sociale kruidenierszaken. Hoewel de vraag van mensen in moeilijkheden steeds groeit, betekende het einde van het 'Programma voor Europese Hulp aan de meest behoeftigen' (PEAD) een belangrijk keerpunt in de voedselhulp. Dit Europees besluit brengt grote uitdagingen met zich mee voor de sector, maar biedt tegelijk ook de kans om de bevoorradingsbronnen en de kwaliteit van het bedeelde voedsel te herbekijken.

Zo beslisten talrijke Brusselse instanties (OCMW Brussel, Restos du Cœur, Leefmilieu Brussel (BIM), Federatie van Maatschappelijke Diensten (FMD-FBMD)) om te onderzoeken hoe voedselhulp gecombineerd kan worden met de strijd tegen verspilling, door bijvoorbeeld onverkochte of onverkoopbare producten uit de landbouw- en voedselketen te recupereren. De organisaties beklemtonen de noodzaak aan een grootschalig project voor voedselhulp dat beantwoordt aan de dringende behoeften van de meest kwetsbare doelgroepen. Een studie van «Groupe One», in opdracht van Leefmilieu Brussel, onderzocht of zo'n voedselhulpprogramma gerealiseerd kon worden in het kader de Vroegmarkt van Brussel. De Mabru-site bleek mogelijkheden te bieden. Het project «Dream», wat staat voor '*Distribution et récupération d'Excédents Alimentaires à Mabru*' (verdeling en recuperatie van voedseloverschotten op Mabru), zag het licht. Dit project wil:

- voedselverspilling bestrijden;
- voedselhulp bieden aan een kwetsbaar publiek en hen verse producten aanbieden (fruit en groenten);
- een dynamiek op gang brengen om mensen in te schakelen in het beroepsleven;
- de afvalberg van onverkochte goederen verminderen.

Een structuur werd opgezet om onverkochte voedingsmiddelen (fruit en groenten) van de Brusselse Vroegmarkt (Mabru) te recuperen, opnieuw te verwerken en ze vervolgens te verdelen binnen de voedselhulp. Dit gebeurde in twee fasen:

1. de aanwerving van een strategisch coördinator om een beheerstructuur voor het project op te zetten en de toekomst ervan te garanderen door onder andere een betere financiering.
2. eens de beheerstructuur er is, zal de strategisch coördinator het project een betere structuur en een breder draagvlak geven door een coördinatie die steunt op contacten met de marktkramers en op de samenwerking met verenigingen voor voedselhulp. De logistiek coördinator zal alle activiteiten op het terrein beheren (recuperatie van onverkochte goederen, omkadering van medewerkers onder «Artikel 60»).

Een actie voor «duurzame ontwikkeling» :

- **Leefmilieu** : Voedselverspilling tegengaan om zo het afvalvolume van onverkochte verbruiksgoederen te verminderen. / Begunstigden: de gemeenschap.
- **Economie** : Creëren van arbeidsplaatsen en de kost voor afvalverwerking verlagen. / Begunstigden: de marktkramers en de gemeenschap.
- **Sociaal**: De voeding van socio-economisch kansarme personen verbeteren en onverkochte producten sociaal opwaarderen. Achtergestelde bevolkingsgroepen in contact brengen met hulporganisaties en hen zo permanente aanbieden. / Begunstigden: de gebruikers van verenigingen en instellingen die actief zijn in de voedselhulp.

Uitvoering van de actie :

Middelen:

Medewerkers: Een strategisch coördinator die de algemene planning van het project verzorgt en op zoek gaat naar subsidies, een logistiek coördinator en een logistieke medewerker voor het beheer op het terrein et de begeleiding van 4 medewerkers onder «Artikel 60».

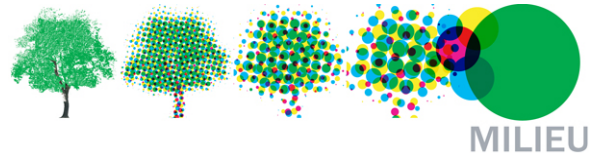
Financiering: Eigen middelen van het OCMW, tussenkomst van Jobs Office, **Plaatselijke Initiatieven voor Ontwikkeling van de Werkgelegenheid (PIOW)**, **De Brusselse Keukens**, Leefmilieu Brussel (BIM), Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu.

Materiaal:

- werkplaats voor voedingsmiddelen (Mabru),
- twee koelcellen (Restos du Cœur)
- een administratief kantoor (computer, telefoon, printer)
- een bestelwagen
- een heftruck
- boxen voor stockage
- sorteermateriaal (tafel, kasten, messen ...)
- materiaal voor de recyclage van afval

Bestuur en samenwerkingsverbanden:

**Verantwoordelijk beheer
van de natuurlijke rijkdommen**

Mabru, Europees Centrum voor fruit en groenten, de vzw Resto du Cœur "De Andere Tafel", Federatie van Maatschappelijke Diensten (FMD), Samusocial, het OCMW van de stad Brussel, Exki, Suez Environnement, ...

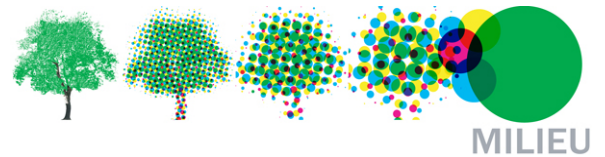
Interne partners: Departement Communicatie en Organisatie (DCO) - Agenda 21, Departement Tewerkstelling, Departement Vorming, Departement Personeel, vertegenwoordigers van vzw "Restos du Cœur".

Voorlopige kalender:

Totale duur van de actie	Start	Einde
Doorlopend	September 2015	-

Evaluatie van de actie:

Startsituatie	Te bereiken resultaten	Eenheden
Recuperatie van 1000 kg fruit en groenten per week	Recupereren van één ton fruit en groeten per dag	Aantal kg gerecupereerde voedingsmiddelen
Recuperatie van 200 kratten groenten en fruit per dag	Verhogen van het aantal kratten	Aantal gerecupereerde kratten
Samenwerking met 6 verenigingen voor voedselhulp	Verhogen van het aantal samenwerkingen	Aantal partnerorganisaties
4 medewerkers onder «Artikel 60» voor het recupereren, sorteren en verdelen van onverkochte goederen.	Verhogen van het aantal aanwervingen en vormingen per jaar	Aantal aanwervingen en vormingen per jaar
Mabru was aanvankelijk de enige schenker voor het platform Dream	Verhogen van het aantal schenkers	Aantal schenkers voor Dream

2.5 LABELISERING EN IMPACTBEHEERSING

De acties die voor de Agenda 21 worden ontwikkeld, hebben als kenmerk dat ze een gunstige en positieve impact hebben op een geheel van elementen, zoals het beheer van de verplaatsingen, het energieverbruik, het gebruik van grondstoffen, het afvalbeheer of de gedragingen van de werknemers en de gebruikers van gebouwen. De Stad moedigt de uitbreiding van deze heel transversale acties aan voor zover ze volledig aansluiten bij een multisectorale duurzame dynamiek. Verschillende acties streven ernaar het gewestelijke label 'Ecodynamische onderneming' te verkrijgen, dat een officiële beloning vormt voor de geleverde inspanningen ten gunste van een duurzaam beheer, dat de invoering van een milieubeheersysteem bevordert en dat een duurzame ontwikkeling van de betrokken activiteiten verzekert.

Actieterrein: Labelisering en impactbeheersing

ACTIE 2.5.01 ECOLOGISCHE VOETAFDruk VAN EVENEMENTEN VAN DE STAD BEHEERSEN

De context, het einddoel en de actie:

De Stad organiseert zelf meerdere evenementen, zoals 'Brussel Bad', 'Winterpret' of 'Brussels Summer Festival' en is van plan om kwantitatieve doelstellingen en criteria vast te leggen die op het gebied van de duurzame ontwikkeling moeten worden gerespecteerd op de evenementen die de Stad via de vzw Brussels Major Events (BME) stuurt. Het evenement 'Nuit Blanche' dat ze samen met de vzw Brufête organiseert, past ook volledig binnen die verantwoorde aanpak. Dus: evenementen die de ecologische voetafdruk van hun activiteiten in talrijke domeinen zo goed mogelijk willen beheersen. Voorbeelden daarvan zijn het gebruik van recycleerbaar materiaal, het systematisch sorteren van afval, het rationele gebruik van energie, de aanwezigheid van stands voor sensibilisering over duurzame ontwikkeling, de aanwerving van laaggeschoold personeel of langdurig werklozen voor het evenement, voorrang voor duurzame producten in de keuze van de handelaars die met het evenement verbonden zijn, enz.

Relevantie van de actie op het gebied van duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** meervoudige impact op het milieu in functie van de aard van het evenement (afval, energie, mobiliteit) / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** besparingen mogelijk op verschillende budgettaire posten (energie, water, afvalverwerking) - inzetten van laaggeschoolde bevolking - ondersteuning van de plaatselijke economie / Begunstigden: de organisatoren en de ambachtstlui, evenals de inwoners van de Stad
- **Sociaal:** verspreiding van een cultuur van duurzame ontwikkeling / Begunstigden: het publiek dat aan de evenementen deelneemt en de organisatoren

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Subsidies aan de vzw's, sponsors - personeel dat voor de evenementen wordt aangeworven en human resources van de vzw's en van de Stad (openbare netheid, wegeniswerken, cultuur, enz.) afhankelijk van het de evenementen

Leider en partnerships

De Stad (Cel Events, openbare netheid, cultuur, enz.) in samenwerking met de vzw Brussels Major Events (BME), de vzw 'Rock the city' en de vzw Brufeest

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Doelstellingen	Indicatoren
Energiefactuur van Winterpret: 91.086,63 euro (2008)	Daling van de kosten voor energie voor Winterpret	Bedrag van de energiefactuur van Winterpret
361 NMBS-tickets 'B-excursie' verkocht voor Winterpret (2009)	Toename van het aantal bezoekers dat per trein reist	Aantal verkochte tickets 'B-excursie'
9 % van de ambachtslui en 25 % van de Brusselse handelaars aanwezig op Winterpret (2009)	Grotere aanwezigheid van Brusselse ambachtslui en handelaars	Percentage Brusselse ambachtslui en handelaars ten opzichte van het totaal
Sensibiliseringsacties voor duurzame ontwikkeling tijdens Brussel Bad	Meer sensibiliseringsacties voor duurzame ontwikkeling tijdens Brussel Bad	Aantal sensibiliseringsacties voor duurzame ontwikkeling tijdens Brussel Bad
1.125 hotelovernachtingen geboekt tijdens Winterpret via de 'Winterpretpakketten' (2009)	Toename van het aantal hotelovernachtingen dat via de 'Winterpretpakketten' werd geboekt	Aantal geboekte hotelovernachtingen tijdens Winterpret via de 'Winterpretpakketten'
Mobiliteit van het publiek tijdens 'Nuit Blanche': 22% per wagen, 23% te voet, 45% met het openbaar vervoer en 7% met de fiets (2011)	Toename van het gebruik van 'duurzame' vervoermiddelen	Indicatieve percentages van het gebruikte vervoertype
Drukwerk in het kader van de communicatie rond 'Nuit Blanche' 64% geprint tegenover 36% op radio/tv en website (2011)	Vermindering van het drukwerk ten voordele van de andere dragers, waaronder informaticatools	Percentage van de gebruikte papiercommunicatiedragers

Actieterrein: Labelisering en impactbeheersing

ACTIE 2.5.02 DE DUURZAAMHEID VAN DE EVENEMENTEN AANMOEDIGEN DIE OP HET TERRITORIUM VAN DE STAD PLAATSVINDEN

De context, het einddoel en de actie:

De Stad ondersteunt talrijke evenementen die op haar grondgebied plaatsvinden en wenst de organisatoren van deze evenementen te sensibiliseren voor duurzame ontwikkeling. De Stad maakt de organisatoren hiervoor gevoelig d.m.v. een vragenlijst die zij ingevuld aan de Cel Events moeten bezorgen (de Cel Events beheert de bezetting van de openbare ruimte).

Deze vragenlijst stimuleert het belang om het duurzaam aspect in de evenementen te integreren (rationeel energieverbruik, afvalsortering, ter beschikking stellen van droge toiletten, gebruik van herbruikbaar vaatwerk, zachte mobiliteit, enz.).

Daarbij heeft de Stad een nieuw project - via de vzw 'Rock the City' die instaat voor het gebruik van herbruikbare glazen op de evenementen van de Stad - om de organisatoren aan te moedigen deze herbruikbare glazen in hun evenementen te integreren.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Milieu:** meervoudige impact op het milieu in functie van de aard van het evenement (afval, energie, mobiliteit) / Begunstigden: de gemeenschap
- **Economie:** besparingen mogelijk op verschillende budgettaire posten (energie, water, afvalverwerking) - inzetten van laaggeschoolde bevolking - ondersteuning van de plaatselijke economie / Begunstigden: de organisatoren
- **Sociaal:** verspreiding van een cultuur van duurzame ontwikkeling / Begunstigden: het publiek dat aan de evenementen deelneemt en de organisatoren

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Human resources van het Cel Events, diensten van de Stad (openbare reinheid, wegeniswerken, cultuur enz...) afhankelijk van het evenement en van de vzw 'Rock the City'

Leider en partnerships:

Cel Events van de Stad in partnership met de verschillende diensten van de Stad en de vzw 'Rock the city'

Evaluatie van de actie:

Beginsituatie	Doelstellingen	Indicatoren
Weinig aandacht voor duurzame ontwikkeling in de aanvraagformulieren bestemd voor de organisatoren van evenementen	Stijgende bewustmaking van duurzame ontwikkeling bij de organisatoren	Praktische gids duurzame ontwikkeling beschikbaar voor de organisatoren
Geen enkel grote evenement vraagt herbruikbare glazen via de vzw 'Rock the City'	Stijging van het aantal evenementen dat beroep doet op de vzw 'Rock the city' om herbruikbare glazen te verkrijgen	Aantal grote evenementen die herbruikbare glazen voorziet
Geen herbruikbare glazen ter beschikking gesteld aan de organisatoren door de vzw 'Rock the city'	Stijging van het aantal herbruikbare glazen ter beschikking gesteld door de vzw 'Rock the city'	Aantal herbruikbare glazen ter beschikking gesteld door de organisatoren

Actiedomein: Labeling en beheersing van de impact

ACTIE 2.5.03 AANZETTEN TOT HET BEHALEN VAN HET LABEL "ECOLOGISCH DYNAMISCHE ONDERNEMING" VOOR DE GEBOUWEN VAN DE STAD EN HET OCMW

Context, resultaatsgebieden en actie:

De labels "Ecologisch dynamische onderneming" en "Eco School" van Leefmilieu Brussel erkennen officieel het goede milieubeheer van een site door de projectbeheerder (onderneming, administratie, vereniging of school) te helpen zijn inspanningen te structureren, te plannen en te meten. De labels belonen de ecologische dynamiek en de vorderingen die zijn geboekt inzake afvalbeheer, energieverbruik, beheer van de verplaatsingen of nog rationeel energiegebruik. Bovendien stimuleert en bevordert dit label de installatie van een internationaal erkend beheersysteem, zoals aanbevolen door de norm ISO 14001 of de Europese verordening EMAS. Vandaag beschikken 3 gebouwen van de Stad over het label: het Stadhuis (2 sterren), het gebouw Le Continental (1 ster) en de site van de vzw Bravvo in de Kazernestraat (2 sterren).

De Stad Brussel wenst de installatie van deze programma's van milieuverbetering te intensiveren door de kandidaten te ondersteunen in hun benadering.

Daartoe werden meerdere doelstellingen gedefinieerd:

- Het aantal gebouwen van de Stad met een label verhogen
- De continuïteit van de labelingsbenadering verzekeren
- De betrokkenheid van het personeel van de gebouwen in de labelingsbenadering ondersteunen
- De opvolging en de analyse van het verbruik van het gebouw ondersteunen
- De duurzame aanpassingen in gebouwen met een label bevorderen

Relevantie van de actie m.b.t. "duurzame ontwikkeling"

- **Leefmilieu:** rationeel gebruik van energie, water en producten (verbruiksgoederen kantoor, onderhoudsproducten enz.) - verminderen van afval en luchtverontreiniging / Begunstigden: de collectiviteit
- **Economie:** vermindering van de uitgaven inzake energie, water en verbruiksgoederen kantoor / Begunstigden: de Stad en het OCMW

- **Sociaal:** bewustmaking van het personeel en bevestiging van de milieubekommernissen van de Stad en het OCMW ten aanzien van de bewoners en de gebruikers / Begunstigden: de Stad, het OCMW en de gemeenschap

Uitvoering van de actie

Middelen:

Werkings- en investeringsbudgetten voor de uitvoering van het actieprogramma - nauwe samenwerking tussen alle diensten die actief zijn op de site.

Sturing en partnerships

Eco Team in elk gebouw

Evaluatie van de actie

Beginsituatie	Doelstellingen	Indicatoren
3 gebouwen met een label (2015)	Het aantal gebouwen van de Stad met een label verhogen	<ul style="list-style-type: none"> - Aantal gebouwen opgenomen in een labelingsbenadering (ondertekening van het charter in het kader van het label "ecologisch dynamisch") - Aantal gebouwen met een label - Aantal betrokken departementen en parageemeentelijke entiteiten -Gebouwen met een label en aantal sterren
	De continuïteit van de labelingsbenadering verzekeren	<ul style="list-style-type: none"> -Bestaan van een team van ten minste drie personen om het labelingsdossier op te maken -Bestaan van één milieuverantwoordelijke per

		<p>gebouw met een label</p> <p>-Aantal geplande acties</p> <p>-% uitgevoerde acties van het actieplan</p>
<p>Weinig ondersteuning van de betrokkenheid van het personeel van de gebouwen in de labelingsbenadering</p>	<p>De betrokkenheid van het personeel van de gebouwen in de labelingsbenadering ondersteunen</p>	<p>- Bestaan van een Eco Team</p> <p>- Beschikbaarheid van een budget voor het Eco Team</p> <p>-Aantal acties voor informatie of bewustmaking van het personeel</p>

De context, het einddoel en de actie:

Tussen 2007 en 2013 organiseert het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op haar grondgebied oproepen voor projecten om de bouw of renovatie van "Voorbeeldgebouwen" te valoriseren en aan te moedigen. Het doel van dit initiatief bestaat eruit aan te tonen dat het mogelijk is om goede energie- en milieuprestaties te bekomen binnen een redelijk budget.

Door de drie oproepen voor projecten, opgestart tussen 2007 en 2011, hebben de Stad Brussel, de Grondregie van de Gemeentelijke eigendommen en het OCMW hun beleid voor duurzaam bouwen verdergezet en hebben nu al vijf voorbeeldgebouwen op hun naam, gerealiseerd dank zij de financiële steun van het Gewest. Het betreft de Ecologische kribbe Gabrielle Petit en het Jeugdhuis "L'Avenir" (Stad), het l'Oréal complex (Grondregie), de zeepziederij Heymans en een passief woongebouw Fineastraat (OCMW), de kleuterschool Emile Bockstaël, de kribbe Hectoliter, de Baden van Laken, het gemengd complex Locquenghien, Simons-Antwerpen, Harenberg en Locquenghien en de woningen op de hoek van de bGroendreef en de Antwerpsesteenweg.

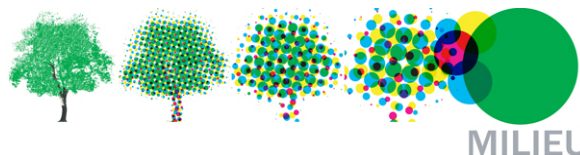
Na deze periode met een door Batex gerichte begeleiding, blijft er de sterke wil om gebouwen te bouwen met een duurzaam beheer van hun (energie, water en materialen) bronnen maar dewelke ook tot comfort en gezondheid bijdragen. Het geheel van deze nieuwe gebouwen weerspiegelen deze wil. Deze Batex zijn niet meer van toepassing maar in 2016 werd een nieuwe oproep voor projecten 'Be Exemplary' gelanceerd. De doelstelling van 'Ee Exemplary' is om projecten te selecteren waarvan de concrete verwezenlijking op korte en middel lange termijn wordt voorzien. Ieder project, in zijn context genomen, zal zijn bijzonderheid moeten bepalen ten aanzien van de 4 théma's dewelke de Brusselse stedenbouwkundige uitdaging vormen in haar geheel (de architecturale en stedenbouwkundige uitdaging, de sociale uitdaging, en de milieu uitdaging de circulaire economische uitdaging). De geselecteerde projecten zullen enerzijds in hun programmatie vernieuwende antwoorden moeten geven en anderzijds architecturale, stedenbouwkundige en technische bekwaamheid moeten aantonen.

De nieuwe constructies moet steunen op de eisen en de voorschriften van 'Be Exemplary' als waarborg voor stevige duurzame bouwcriteria.

Relevantie van de actie op het gebied van de duurzame ontwikkeling:

- **Governance** : / Begunstigden :

Verantwoordelijk beheer van de natuurlijke rijkdommen

- **Milieu:** minimalisering van de primaire energiebehoeften - vermindering van de conventionele energie (stookolie, elektriciteit, gas) - rationeel waterbeheer - vermindering van de uitstoot van broeikasgassen - minimalisering van de hoeveelheid en schadelijkheid van afval - milieukeuze van de materialen - ecologische producten en technieken / Begunstigde: de gemeenschap
- **Sociaal:** rekening houdend met het comfort en de gezondheid van de gebruiker / Begunstigden: de gebruikers van de voorbeeldgebouwen
- **Economie:** zoeken naar en uitvoeren van ambitieuze en performante projecten, financieel toegankelijk voor de Brusselse markt / Begunstigden: de Stad en de inwoners van de wijk

Uitvoering van de actie:

Middelen:

Human Resources van het Departement Stedenbouw, van de Grondregie van de Stadseigendommen en van het Departement Werken van het OCMW - gewestpremies "Voorbeeldgebouwen" voor een bedrag van 100 euro/m² (waarvan 90 euro/m² voor de bouwheer en 10 euro/m² voor de ontwerper van het project).

Leider en partnerships :

Het Departement Stedenbouw (Sectie Bouwkunst) in samenwerking met het Departement Handel en Grondregie van de Stadseigendommen en het Departement Werken van het OCMW

Sturing :

Etappes van het project	Start	Voltooiing
Vorbereiding	Januari 2016	Doorlopend
Kennisname van de verschillende labels		
Uitvoering	Januari 2016	Doorlopend
- Voorstelling aan de beambten van de toekomstige project labels zoals 'Referentie B' of toepassingen zoals 'Duurzaam Wijkmomento'		
Eerste evaluatie	Januari 2017	

Evaluatie van de actie

Begintoestand	Doelstellingen	Indicatoren
2 voorbeeldgebouwen gerealiseerd door de Stad (2011)	Verhoging van het aantal gerealiseerde voorbeeldgebouwen	Aantal voorbeeldgebouwen gerealiseerd door de Stad
2 voorbeeldgebouwen gerealiseerd door het OCMW (2011)	Verhoging van het aantal gerealiseerde voorbeeldgebouwen	Aantal voorbeeldgebouwen gerealiseerd door het OCWM
1 voorbeeldgebouw gerealiseerd door de Grondregie (2011)	Verhoging van het aantal gerealiseerde voorbeeldgebouwen	Aantal voorbeeldgebouwen gerealiseerd door de Grondregie
Einde van de oproep voor het Batex project	Gebruik van de verschillende referenties : Be Exemplary, BREAM ..	Aantal pilootprojecten dewelke gebruik maken van een referentiesysteem Aantal geschatte pilootprojecten.